

ecologisch onderzoek

GRIENDTSVEENPARK - EMMEN

bureau schenkeveld

colofoon

4 oktober 2004

- tekst	dr. A.J. M. Schenkeveld
- productie	bureau Schenkeveld
Visstraat 1, 4101 AC Culemborg
Telefoon: 0345- 534245, Fax: 0345-534028
Email: schenkeveldbureau@planet.nl
- opdrachtgever	Griendtsveen DLO bv, Groningen
- contactpersonen	G. F. Verhaak van Park & Landschap, Breda
C. Jochemsen van Jochemsen Projectmanagement en advies bv, Alphen
a.d. Rijn

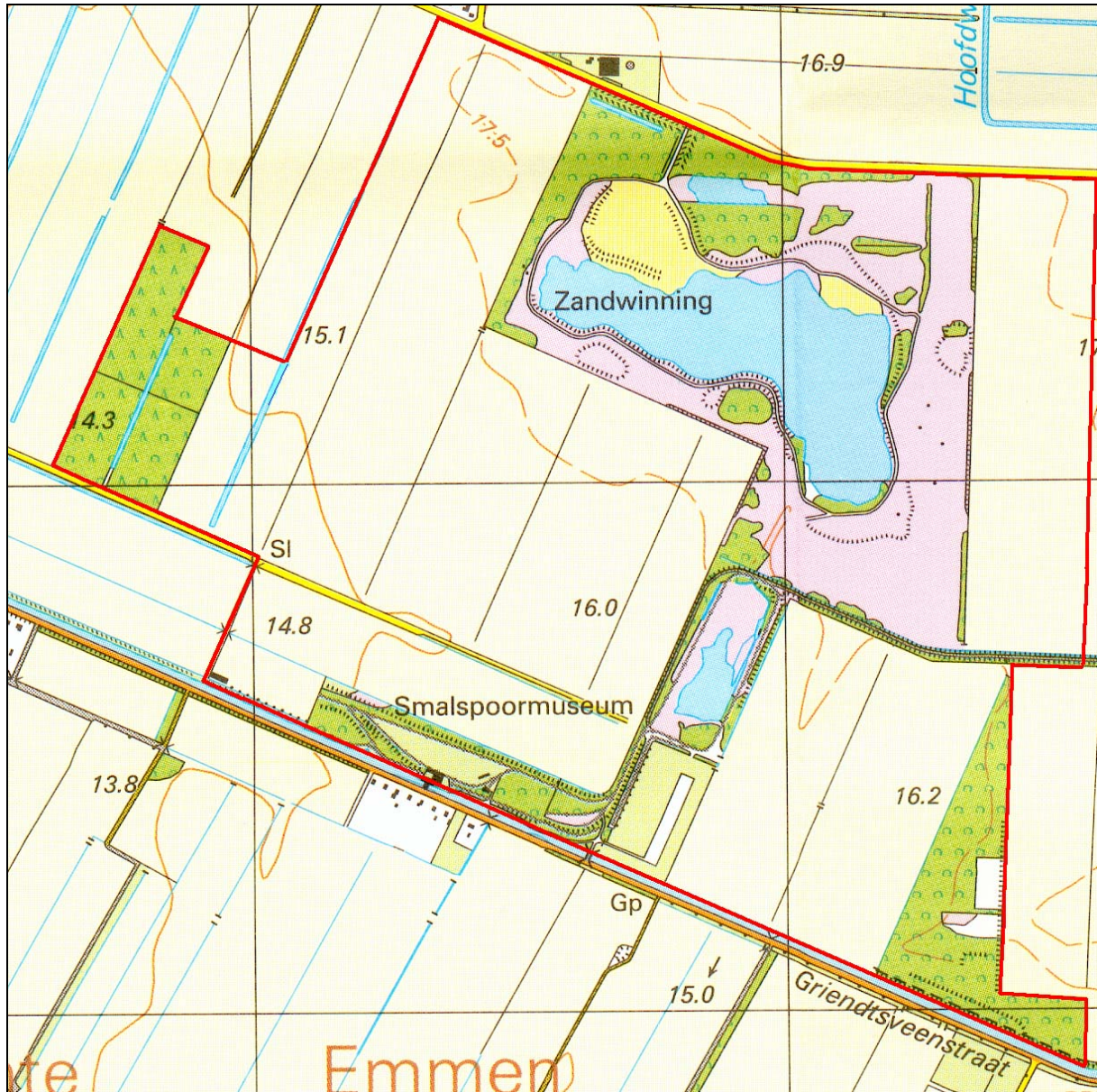
Inhoud

1	Inleiding.....	3
2	Methode.....	4
3	Natuurwaarden	4
4	Conclusie.....	11
5	Bijlagen.....	11
6	Afkorting.....	11

1 Inleiding

Initiatief

Griendtsveen DLO bv is van plan in het gebied rond de zandwinplas en het smalspoormuseum aan de Griendtsveenstraat een recreatiepark op te richten (zie figuur 1). Het plangebied is ca. 250 ha groot. Het project voorziet in de aanleg van een park met verblijfsaccommodaties en bijbehorende voorzieningen. Het initiatief is alleen schetsmatig uitgewerkt. Er is nog geen stedenbouwkundig ontwerp of een inrichtingsplan.

figuur 1: ligging plangebied (rood omlijnd)

Deze notitie is het verslag van een uitgebreide inventarisatie van de natuurwaarden van het plangebied. Tegelijkertijd is ook een hydrologische analyse uitgevoerd¹. Beide onderzoeken moeten uitgangspunten en randvoorwaarden opleveren voor het stedenbouwkundig ontwerp. Verder fungeert de natuurinventarisatie als toetsteen om te bepalen of er vanuit het oogpunt van natuurbescherming juridische en/of planologische belemmeringen voor de uitvoering van het recreatieplan zijn. Verder moet het informatie aanleveren voor het opstellen van de toelichting bij het bestemmingsplan

¹ Bell Hullenaar, 2004: Hydrologische analyse Griendtsveenpark.

(natuurtoets) en de aanmeldingsnotitie m.e.r.-plicht. Tenslotte moet het dienen om ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet aan te vragen.

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet regelt sedert 2002 de bescherming van een groot aantal planten- en diersoorten. Voor handelingen die strijdig zijn met de verbodsbepalingen betreffende planten op hun groeiplaats of dieren in hun natuurlijke leefomgeving moet ontheffing worden aangevraagd. Bij het aanvragen van een ontheffing moet de initiatiefnemer kunnen aantonen dat het maatschappelijk belang van de ingreep opweegt tegen de verwachten schade. Er worden 3 categorieën van bescherming (en daarmee toetsingskader) onderscheiden: streng beschermd – beschermd – algemeen. Om ontheffing te krijgen in het geval van streng beschermde soorten zal de initiatiefnemer moeten aantonen dat er geen alternatief is en er sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang.

Ontheffingsaanvraag

Een aanvraag dient altijd vergezeld te gaan van een uitgebreide onderbouwing, een zogenaamd projectplan. In het projectplan zijn een exacte beschrijving van het plangebied, een topografische kaart, een beschrijving van de omvang en aard van het initiatief, een natuurinventarisatie, een inschatting van de verwachte schade en per fase de gevolgen van de voorgenomen activiteit opgenomen. Deze notitie is te beschouwen als een eerste opzet voor een dergelijk projectplan. Het behandelt het aspect natuurinventarisatie.

Onderzoeksgebied

Voor de bepaling van de aanwezigheid van diersoorten met een grote home range is ook de omgeving van het plangebied in beschouwing genomen. Voor wat betreft de planten en kleine dieren is alleen het plangebied afgezocht.

2 Methode

Het plangebied is in de periode mei - augustus 2004 vijfmaal bezocht. In opgaande kruid- en houtachtige vegetatie, onder stenen en takken is overdag en 's nachts gezocht naar amfibieën. In randen en op open plekken is op zonnige momenten gespeurd naar reptielen, sprinkhanen en dagvlinders. De muizen (en andere kleine zoogdieren) zijn op basis van sporen geïnventariseerd. De vleermuizen zijn 2 avonden met de bat-detector gevolgd op zoek naar kolonies en vaste trekroutes (zie ook bijlage 4). Tenslotte is het gebied nog tweemaal afgezocht op aanwezigheid van bijzondere planten en vegetatietypen.

Bij de beschrijving van de natuurwaarden wordt ook gebruik gemaakt van de gegevens van het Natuurloket². Omdat door de diverse PGO's alleen de vaatplanten en broedvogels goed zijn onderzocht, zijn alleen de verspreidingsgegevens hiervan aangevraagd. Deze zijn geleverd door respectievelijk FLORON en SOVON. Voor wat betreft de andere soortengroepen zijn naast het veldwerk ook gegevens verzameld door literatuuronderzoek en interview.

3 Natuurwaarden

Vaatplanten

Tijdens de florakartering zijn de volgende habitattypen (*met afkortingen zoals gebruikt in bijlage 1*) onderscheiden ven/petgat (*ve*), zandwinplas (*pl*), kanaal (inclusief oever; *ka*), (landbouw)sloot, akker, zandhoop (*za*), nat schraalgrasland (*na*), vochtig bloemrijk grasland, spoordijk (*sp*), ruigte, hei met (*h-*) en zonder (*h+*) Pijpestrootje, struweel (op helling; *st*), vochtig loofbos met (*vb-*) en zonder (*vb+*) Pijpestrootje, droog loofbos (*db*), productiebos (*pd*). De verspreiding van deze habitattypen is afgebeeld in figuur 2.

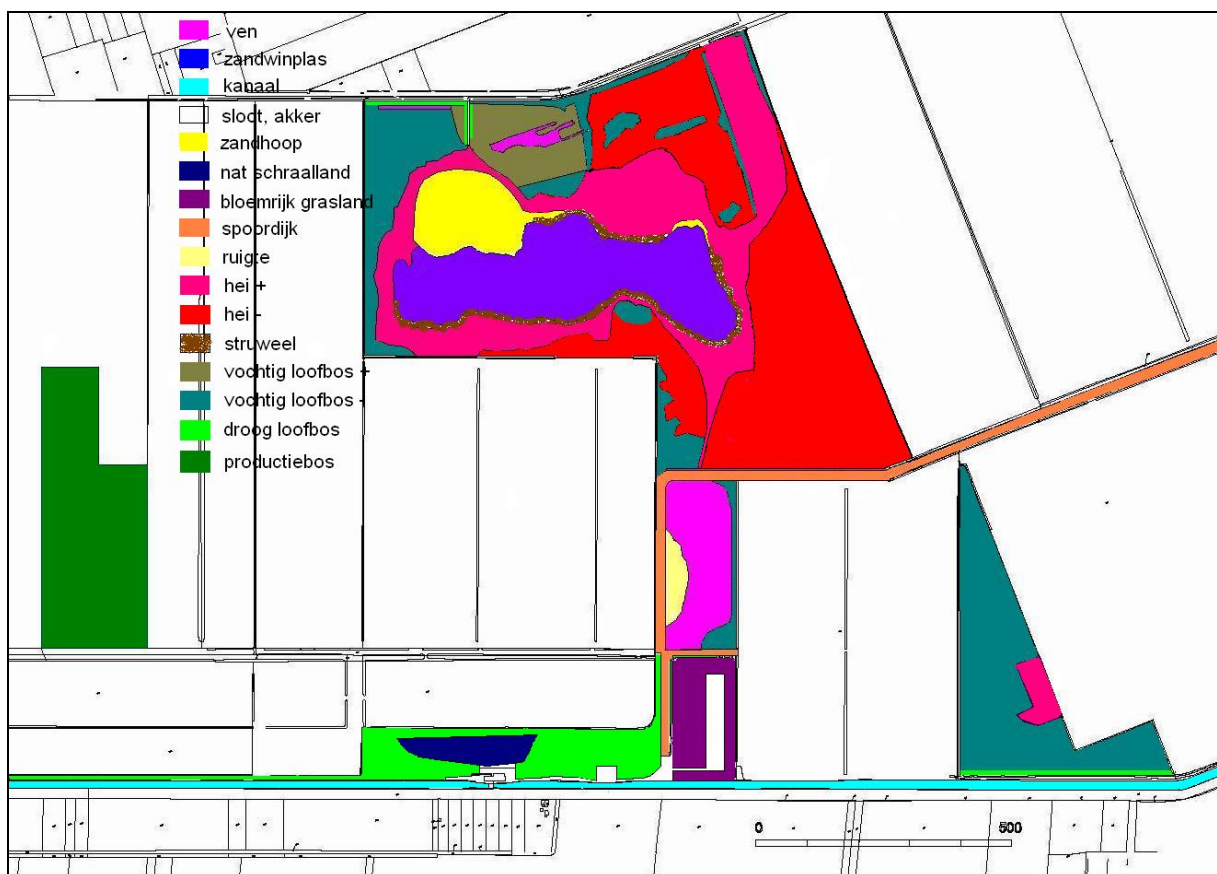
In de habitattypen hei- en vochtig loofbos- domineert Pijpestrootje in de kruidlaag (> 75 % bedekkend). Het vochtige loofbos betreft verdroogd Berkenbroek. De hoofdhoutsoort van het droge

² <http://www.natuurloket.nl/>

loofbos is Zomereik. Het productiebos bestaat uit verschillende percelen monoculturen van Zwarte els, Sitkaspar, Fijnspar, Canadapopulier en (jonge) Zomereik.

Bijlage 1 geeft een alfabetische opsomming van alle in het gebied aangetroffen bijzondere en karakteristieke plantensoorten met hun voorkomen in Nederland (UFK_90 = uurhokfrequentieklasse in 1990,1-9), hun preferente ecotoop (Ecotp1, Ecotp2 en Ecotp3), of ze een beschermde status hebben (1), of ze op de nationale lijst van bedreigde soorten staan (1-4), hun natuurwaarde (1-100) en de habitat waarin ze zijn aangetroffen. In de bijlage zijn alleen de soorten met enige natuurwaarde (>6) opgenomen. Op veel plaatsen bepalen ruderaal of competitieve soorten het aspect van de vegetatie. Hiervan is de natuurwaarde nul of negatief. Ze staan niet op de lijst.

Er komen in het plangebied drie beschermde soorten voor, t.w. Kleine zonnedaauw, Koningsvaren en Klein maagdenpalm. Kleine zonnedaauw groeit in het noordelijk ven (zie foto), Koningsvaren op de steile oever van de zandwinplas (zie foto) en langs het kanaal. Kleine maagdenpalm is in het productiebos aangetroffen. Deze is waarschijnlijk adventief. Kleine zonnedaauw is niet alleen beschermd maar ook bedreigd. Deze staat op de rode lijst van in Nederland bedreigde plantensoorten (categorie 3 = gevoelig). Op de recent geherprofileerde oever van het zuidelijk ven groeit Moeraswolfsklauw, eveneens een rode-lijstsoort (categorie 3 = kwetsbaar) (zie foto). Deze soort is van nationaal belang. Ook Stijve ogentroost is een rode-lijstsoort (categorie 4 = gevoelig). Deze groeit op verschillende plekken op de spoordijk. Andere soorten van nationaal belang zijn Veenpluis en Grote veenbes. Deze zijn in Nederland tamelijk zeldzaam. De verspreiding van genoemde soorten is aangegeven in figuur 3. De andere soorten van bijlage 1 zijn van regionaal belang.

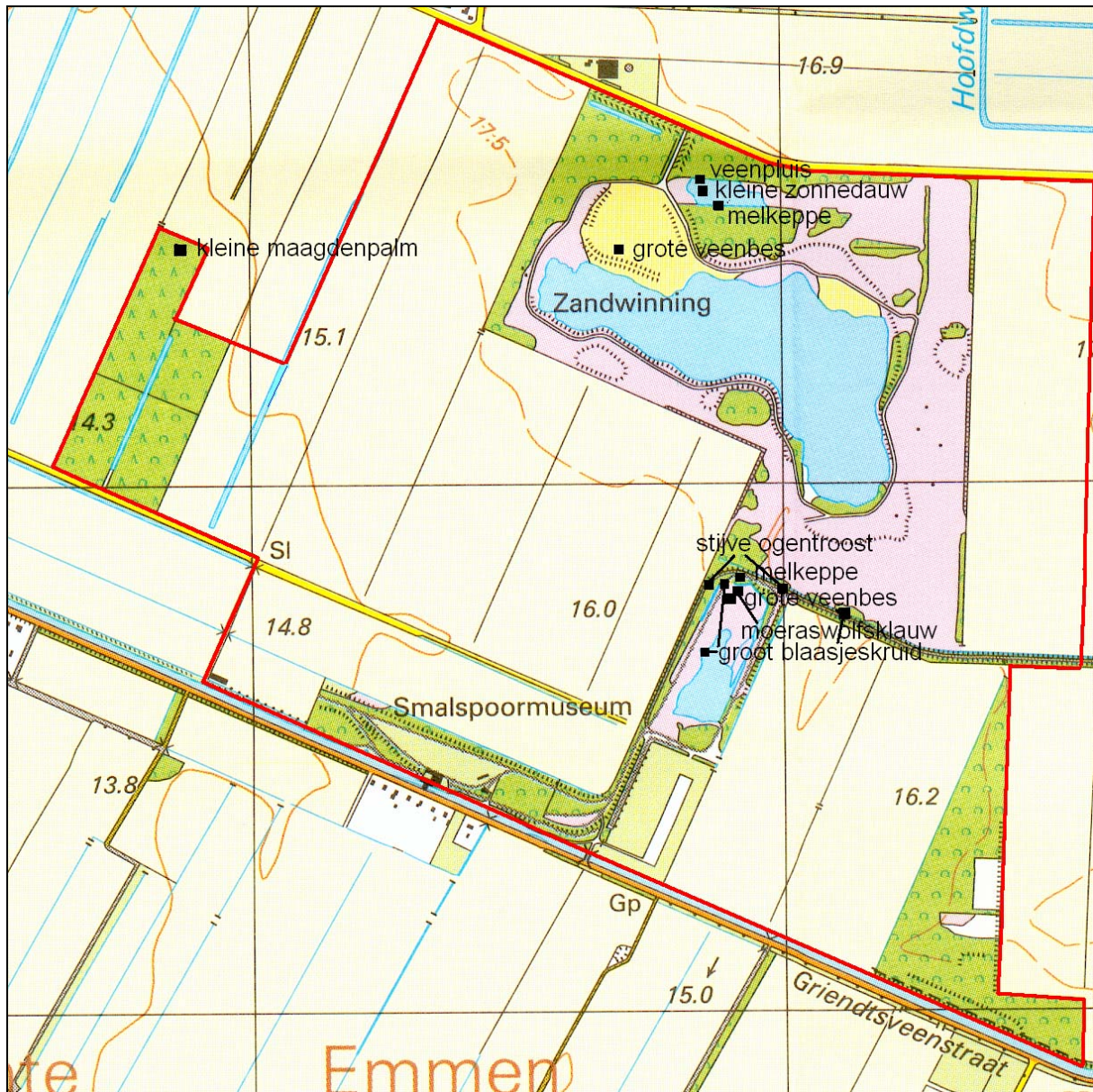
figuur 2: verspreiding van habitattypen

Bijlage 2 toont de verspreidingsgegevens van FLORON van na 1975 met een toelichting. Er zijn enige verschillen met de eigen inventarisatie. Deze hangen samen met verschil in grootte van het onderzoeksgebied (400 i.p.v. 250 ha) en in lengte van de periode waarover de gegevens zijn verzameld (29 i.p.v. 1 jaar). Ronde zonnedaauw, Borstelgras en Klein blaasjeskruid zijn inmiddels uit het plangebied verdwenen, terwijl Grote veenbes is verschenen. Gewoon vingerhoedkruid komt nog wel (frequent) in het plangebied voor, maar betreft zeker verwilde exemplaren.

Koningsvaren bij zandwinplas (boven) en Kleine zonnedauw bij noordelijk ven (onder)

FLORON maakt geen onderscheid tussen verwilderde en echt wilde populaties. Stomp fonteinkruid en Akkerandoorn groeien vermoedelijk buiten het plangebied of zijn over het hoofd gezien. De akkerranden en sloten zijn minder intensief geïnventariseerd.

figuur 3: verspreiding bijzondere plantensoorten

Mossen

Zowel in het zuidelijk als noordelijk ven komen veenmossen voor (zie foto). Het betreft de soorten Slank en Fraai veenmos (*Sphagnum flexuosum* en *S. fallax*). Veenmos staat op de lijst van bijlage V van de Habitatrichtlijn, d.w.z. dat het verzamelen hiervan aan beheersmaatregelen kunnen worden gebonden.

Moeraswolfsklauw (boven) en Slank veenmos (onder) bij het zuidelijk ven

Avifauna

Bijlage 3 toont de lijst van broedvogels in 1998 in het kilometerhok (261-522). Het zuidoostelijk deel van het plangebied (ca. 40 ha) ligt in dit kilometerhok (100 ha). Het gaat om 34 soorten. Het plangebied was voor al deze soorten onderdeel van het territorium. Bruine kiekendief, Patrijs en Geelgors zijn hiervan de meest bijzondere. Bruine kiekendief is in 2004 niet waargenomen. Patrijs zowel als Geelgors zijn een aantal malen gezien en gehoord op de overgang van hoogveenrestant naar akker. Ook de meeste andere soorten zijn gesignaleerd. Andere in 2004 waargenomen bijzondere broedvogels van het plangebied zijn Dodaars en Oeverzwaluw (zie bijlage 4). Dodaars broedt in het zuidelijk ven. Oeverzwaluw heeft een kolonie aan de noordelijke oever van de zandwinplas (ca. 30 broedparen).

Tijdens de veldinventarisatie zijn verder nog de volgende waarnemingen van andere 'bijzondere' vogelsoorten (dan van bijlage 3) gedaan: Witgatje (pleisterend aan de oever van de zandwinplas), Buizerd (restanten nestplaats in bos bij zandwinplas), Havik (nest in productiebos), Sperwer (jagend bij museum), Grote bonte specht (nest in berkenbos op oostelijk hoogveenrestant), Koekoek (roepend bij zuidelijk ven), Ransuil (over de hei vliegend).

Alle hierboven genoemde vogelsoorten zijn beschermd. Wilde eend, Fazant, Houtduif en Zwarte kraai mogen in bepaalde perioden bejaagd worden.

Zoogdieren

Het plangebied is onderdeel van het leefgebied van de volgende (bijlage IV-) richtlijnsoorten: Watervleermuis en Gewone dwergvleermuis (zie bijlage 4). Soorten, die zijn opgenomen in de bijlagen (II en IV) van de Habitatrichtlijn zijn streng beschermd. Exemplaren van beide soorten zijn alleen foeragerend waargenomen. Er zijn geen verblijfplaatsen van deze soorten gevonden.

Andere beschermde zoogdiersoorten van het plangebied (met vaste verblijfplaats) zijn Mol, Ree, Vos, Veldmuis, Haas, Konijn. Deze hebben in Nederland een (heel) algemeen voorkomen en zijn minder streng beschermd. Voor Ree is het oostelijk bos een belangrijke daginstand.

Het gebied lijkt geschikt leefgebied voor kleine zoogdieren als Egel, Bosspitsmuis, Dwergspitsmuis, Hermelijn, Wezel, Steenmarter, Rosse woelmuis, Muskusrat, Aardmuis, Dwergmuis, Bosmuis, Bruine rat, Huismuis. Deze soorten komen ook in het betreffende uurhok (2311) voor³. Er zijn echter geen sporen van deze soorten in het plangebied gevonden.

Herpetofauna

Er zijn in het plangebied 4 amfibiesoorten, t.w. Meerkikker, Heikikker, Bruine kikker en Gewone pad, en 1 reptielsoort, t.w. Kleine hagedis, aangetroffen (zie bijlage 4). De dichtheid en spreiding in levensfasen (volwassen, subadult, juveniel) is dermate groot dat de aanwezigheid van levensvatbare populaties mag worden verondersteld. De meer bijzondere soorten Heikikker en Levendbarende hagedis lijken zich tot de habitattypen ven, heide+ en spoordijk te beperken. Heikikker is streng beschermd. Alle andere soorten hebben een algemeen voorkomen en zijn gewoon beschermd. De door medewerkers van het Smalpoormuseum veronderstelde aanwezigheid van Adder kon niet worden bevestigd. Er zijn geen adders of vervellinghuidjes gevonden.

Overige fauna

Tijdens de veldinventarisatie zijn 12 dagvlindersoorten, 4 sprinkhaansoorten, 14 libellensoorten en 1 mierensoort waargenomen (zie bijlage 4). Dit betreft vooral algemene niet-beschermde soorten.

Heideblauwtje is een rode-lijstsoort en beschermd. Deze is vooral in het habitatype heide+ waargenomen. Bruine korenbout is eveneens een rode-lijstsoort. Deze is in het habitatype ven. aangetroffen. Nesten van de Rode bosmier liggen steeds in het habitatype droog bos. De betreffende soort Rode baardmier bleek na determinatie overigens niet een van de 4 beschermde rode-bosmiersoorten van Nederland.

Er zijn verder geen waarnemingen van bijzondere Invertebrates gedaan.

³ Broekhuizen, S., 1992: Atlas van de Nederlandse Zoogdieren; KNNV, Utrecht.

Nestholtes van Oeverwaluw bij zandwinplas (boven) en Grote bonte specht in oostelijk bos (onder)

4 Conclusie

Bijlage 5 geeft een opsomming van alle beschermde planten en diersoorten, die deze zomer (mei-september 2004) in het plangebied zijn waargenomen. In totaal betreft het 3 vaatplant-, 9 zoogdier-, 48 vogel-, 1 reptiel-, 4 amfibie- en 1 dagvlindersoort. Drie daarvan zijn streng beschermd. Hiervoor geldt het zwaarste toetsingskader. Heikikker, Gewone dwergvleermuis en Watervleermuis mogen geen schade ondervinden van het initiatief. Andere bijzondere beschermde soorten zijn Kleine zonnedauw, Dodaars, Geelgors, Oeverzwaluw, Patrijs en Heideblauwtje. Deze staan op de diverse rode lijsten van in Nederland bedreigde soorten. Voor deze soorten geldt dat het initiatief verenigbaar moet zijn met de gunstige staat van instandhouding van de lokale, regionale en landelijke populatie. Andere rode-lijstsoorten, maar niet beschermd, zijn Stijve ogentroost, Moeraswolfsklauw en Bruine korenbout. De meeste van deze soorten zijn gebonden aan de habitattypen ven, heide+ en spoordijk. De natuurwaarden concentreren zich sowieso in deze habitattypen. Deze zullen dus bij de ontwikkeling van het gebied zoveel mogelijk ontzien moeten worden.

Een andere opgave betreft het behoud van de verstoringsgevoelige broedvogels, waaronder bovengenoemde 4 bijzondere soorten, t.w. Dodaars, Geelgors, Oeverzwaluw en Patrijs. Voor deze soorten geldt een maximale recreatiedruk van 1-10 personen/ha/dag in de zone met een straal van ongeveer 250 m rond het nest.

5 Bijlagen

- Bijlage 1: bijzondere plantensoorten van Griendtsveenpark, 2004.
Bijlage 2: Groen, C.L.G. 2004. Griendtsveenpark; toelichting bij de floristische verspreidingsgegevens. Rapport 2004.0xx. Stichting FLORON, Leiden.
Bijlage 3: Eekelder, P. 2004. Griendtsveenpark. Levering vogelgegevens. SOVON rapport GC 2004-184. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
Bijlage 4: Merten, F., 2004: Vleermuizen, amfibieën, reptielen, dagvlinders, libellen en sprinkhanen in Griendtsveenpark te Emmen; bureau Mertens, Wageningen.
Bijlage 5: Beschermde planten- en diersoorten van Griendtsveenpark, 2004.

6 Afkortingen

Ecotp	Ecotoop
FLORON	Stichting Floristisch Onderzoek Nederland
m.e.r.	milieueffectrapportage
Nat_wrd	Natuurwaarde
PGO	Particulier Gegevensbeherende Organisatie
SOVON	Stichting Vogelonderzoek Nederland
UFK	Uurhokfrequentieklasse

bijlage 1: bijzondere en karakteristieke vaatplantensoorten van Griendtsveen, 2004.

Wet_naam	Ned_naam	U FK_90	Ecotp_01	Ecotp_02	Ecotp_03	Wett_bes	RedList2	Nat_wrd	Habitat
Aira praecox	Vroege haver	8	P62	P63				8	sp
Betula pubescens	Zachte berk	7	H21	H22	H27			x	vm
Calluna vulgaris	Struikhei	8	G41	G61	H61			10	nt,he,st,sp,za
Carex curta	Zompzegge	7	G21	G22				12	vn,pl
Carex nigra	Zwarte zegge	8	G21	G22	G41			8	nt
Carex pilulifera	Pilzegge	7	G41	G61	H61			8	he,db
Cytisus scoparius	Brem	8	H61	H62				6	he
Drosera intermedia	Kleine zonnedaauw	6	P21			1		36	vn
Erica tetralix	Gewone dophei	7	G21	G41	H21			16	vn,nt,he,sp
Eriophorum angustifolium	Veenpluis	7	G21	G22	V11			28	ve, h-
Euphrasia stricta	Stijve ogentroost	6	G42				4	31	sp
Festuca filiformis	Fijn schapegras	8	G41	G42	G61			6	h+,db,sp
Filago minima	Dwergviltkruid	6	P62					12	za
Hydrocotyle vulgaris	Waternavel	8	G22	G23	G27			8	ve,pl,na
Ilex aquifolium	Hulst	7	H42					6	db
Juncus bulbosus	Knolrus	7	P21	P22	V11			8	ve,pl
Lonicera periclymenum	Wilde kamperfoelie	8	H42	H47	H62			6	db
Luzula multiflora	Veelbloemige veldbies	8	G22	G42	H42			6	sp
Lycopodiella inundata	Moeraswolfsklauw	5	P21				3	48	ve
Molinia caerulea	Pijpestrootje	8	G21	G22	G41			6	h-,vb-,sp
Osmunda regalis	Koningsvaren	7	R24	R27	H21	1		12	ka,st
Oxycoccus macrocarpos	Grote veenbes	4	G21	G22				28	ve,za
Peucedanum palustre	Melkeppe	8	G22	G27	R27			15	ve
Polypodium vulgare	Gewone eikvaren	7	G62	H62	H63			12	pr
Portulaca oleracea	Postelein	4	P67	P68				6	ve
Potentilla erecta	Tormentil	8	G21	G22	G41			6	na,sp
Quercus petraea	Winteraik	6	H42	H62				12	db
Rhamnus frangula	Sporkehout	8	H21	H22	H41			6	vb+,vb-
Salix viminalis	Katwilg	8	H27	H28	H47			6	vb+
Utricularia vulgaris	Groot blaasjeskruid	6	W17					12	ve
Vinca minor	Kleine maagdenpalm	5	H43	H47		1		15	pd

Griendtsveenpark; toelichting bij de floristische verspreidingsgegevens

Rapport 2004.172

Stichting FLORON

Productie:

Stichting FLORON
Postbus 9514
2300 RA Leiden

telefoon: 071 - 5273533
fax: 071 - 5273511
email: floron@floron.leidenuniv.nl
homepage: www.floron.nl

Aanvrager:

Bureau Schenkeveld, Culemborg

Opdrachtgever:

Griendtsveenpark DLO, Groningen

Aanvraagcode:

GC 2004-184 Griendtsveenpark

Maand en jaar van publicatie:

september 2004

Deze publicatie kan worden geciteerd als:

Groen, C.L.G. 2004. Griendtsveenpark; toelichting bij de floristische verspreidingsgegevens. Rapport 2004.0xx. Stichting FLORON, Leiden.

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm, fotokopie of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de stichting FLORON

Inleiding

In opdracht van Griendtsveenpark DLO voert Bureau Schenkeveld een natuurtoets uit naar het inrichting van het Griendtsveenpark voor extensieve dag- en verblijfsrecreatie. Bureau Schenkeveld heeft de Stichting Floristisch Onderzoek Nederland (FLORON) gevraagd welke floristische gegevens bekend zijn in dit gebied. Dit rapport vormt de toelichting bij de verstrekte gegevens. Hierin wordt aandacht besteed aan:

- Volledigheid en actualiteit van de gegevens;
- Voorkomende aandachtsoorten (beschermde soorten, doelsoorten, rode-lijstsoorten);
- Risico's voor aandachtsoorten en bijzondere vegetaties bij de uitvoering van de voorgenomen activiteiten.

De basisgegevens en dit rapport worden digitaal toegezonden aan de opdrachtgever voor verdere analyse, in de vorm van Excel- en Wordbestanden.

Het plangebied is gelegen in Zuidoost Drenthe, in 4 kilometerhokken, te weten 260-522, 260-523, 261-522 en 261-523. Dit onderzoeksgebied omvat een hoogveenrestant, een zandwinningplas, veenontginningsbos en akkergebied, met een gezamenlijke oppervlakte van circa 200 ha. De precieze omgrenzing van het plangebied is ons niet bekend, zodat deze toelichting de gehele kmhokken betreft.

Basisgegevens

Alle waarnemingen zijn afkomstig uit de landelijke floradatabank FlorBase. Dit is een bestand met plantensoortwaarnemingen op 1x1 kilometerhokniveau. Het bestand bestaat uit gegevens van provincies, particulieren, terreinbeherende organisaties en instituten. Alle waarnemingen zijn van ná 1975. De beheerders van de databank dragen er zorg voor dat de waarnemingen van landelijk of regionaal vrij zeldzame soorten gecontroleerd worden op juistheid of waarschijnlijkheid van voorkomen. De controle betreft ruim 700, merendeels zeldzamere, soorten van de bijna 1.500 die op de Standaardlijst van de Nederlandse Flora zijn vermeld (Van der Meijden et al., 1991; 1996). FLORON beschikt slechts in beperkte mate over gedetailleerde coördinaten, waar soorten binnen een kmhok zijn aangetroffen.

Volledigheid en actualiteit

Aangezien er door verschillende organisaties en met verschillende methoden gegevens zijn verzameld, zijn er verschillen in de intensiteit waarmee de verscheidenheid aan voorkomende plantensoorten in het veld is vastgesteld. Daarmee moet bij de interpretatie van de voorkomende soorten en waarden rekening worden gehouden. Als vuistregel voor een goede inventarisatie wordt gehanteerd dat het aantal aangetroffen soorten groter is dan het gemiddelde aantal in het ecodistrict (Klijn, 1997)¹.

Het gebied is goed en merendeels actueel onderzocht (figuur 1). De meeste waarnemingen zijn afkomstig uit het begin van de jaren '90 van de 20^e eeuw.

Figuur 1. Het aantal soorten per kmhok in het onderzoeksgebied.

xkm ► ykm ▼	260	261
523	157	119
522	152	143

¹ Op basis van geomorfologische, hydrologische en bodemkundige kenmerken zijn in Nederland 38 ecodistricten onderscheiden. Voorbeelden: Laagveengebied, Droogmakerij, Kalkrijke duinen, Keileemplateau, Centrale slenk gebied. De indelingskenmerken van de ecodistricten hebben ook invloed op de floristische verscheidenheid. Daarom wordt het aantal plantensoorten per kmhok vergeleken met het gemiddeld aangetroffen aantal soorten in het ecodistrict om de kwaliteit van de inventarisatie te schatten.

Aandachtsoorten

Alle unieke soortwaarnemingen per kmhok zijn vastgelegd in het Excel-bestand (tabblad Flora_Ovz), waarin tevens enkele karakteristieken van de afzonderlijke waarnemingen zijn vermeld:

XKM	X-coördinaat linksonderpunt kmhok.
YKM	Y-coördinaat linksonderpunt kmhok.
NUM	soortnummer waargenomen soort volgens Biobase (CBS, 1997).
UFK	Landelijke zeldzaamheidsklasse, waartoe de soort vanaf 1990 wordt gerekend (0: uitgestorven, 1-4: (zeer) zeldzaam, 5-6: minder-vrij algemeen, 7-9: algemeen-uiteerst algemeen.
RL90	Soort wel (0-4) of niet (-) op de Rode Lijst 1990 (Weeda et al., 1990).
RL2000	Toedeling aan Rode-Lijstcategorie volgens de Rode Lijst 2000 (TNB: thans niet bedreigd; NB: standaardlijstsoort, niet beschouwd; GE: Gevoelig; KW: Kwetsbaar; BE: Bedreigd; EB: Ernstig bedreigd; VN: Verdwenen uit Nederland); de categorieën GE, KW, BE, EB en VN bevatten de 499 soorten op de nieuwe Rode Lijst (Van der Meijden et al., 2000). De vijf genoemde categorieën komen ongeveer overeen met de categorieën 4, 3, 2, 1 en 0 in de oude Rode Lijst en zijn ook met cijfers weergegeven in het bestand.
D2000	Soorten die doelsoort zijn vanaf 2000 (Herzien handboek doeltypen, Bal et al., 2001).
Wbes	Soorten die volgens de Natuurbeschermingswet of de nieuwe Flora- en Faunawet in Nederland wettelijk beschermd zijn, d.w.z. hun groeiplaatsen mogen zonder onthef-fing niet worden aangetast.
Ibes	Soorten die in Europa beschermd zijn volgens de Bernconventie of de Habitatrichtlijn.
Latnaam	Wetenschappelijke naam.
Nednaam	Nederlandse naam.

Als **aandachtsoort** worden die soorten opgevat die internationaal of nationaal zijn beschermd, doelsoort zijn of op de Rode Lijst 1990 of 2000 staan. Tabblad Flora_Aandacht in het Excel-bestand geeft een overzicht van de 10 aangetroffen aandachtsoorten, inclusief hoe vaak ze zijn aangetroffen, zie ook tabel 1:

- Moeraswolfsklauw is vermeld in bijlage V van de Habitatrichtlijn, als een soort waarin de handel aan beperkingen onderhevig is.
- 3 soorten zijn wettelijk beschermd in Nederland, namelijk Kleine en Ronde zonnedaauw en Koningsvaren. Het zijn alle soorten van natte heiden en hoogvenen, die horen bij het oorspronkelijke landschap van vóór de hoogveenontginning.
- 8 soorten zijn vermeld op de Rode Lijst 2000, en wel 4 soorten in de categorie *Kwetsbaar* en 4 soorten in de categorie *Gevoelig*. Klein blaasjeskruid groeit in poelen in het hoogveen. Moeraswolfsklauw en de beide Zonnedaauwsoorten staan op natte heiden en in hoogveen. Borstelgras en Stijve ogentroost zijn soorten van drogere schraalgraslanden op (zwak) zure bodem. Akkerandoorn is een pioniersoort die op en nabij akkers groeit. Stomp fonteinkruid is een soort van matig voedselrijke sloten en plassen met een veenbodem.

Tabel 1. Overzicht van de voorkomende aandachtsoorten in het onderzoeksgebied, en het aantal kmhokken waarin elke soort is aangetroffen (nhok).

num	ufk	rl90	rl2000	d2000	wbes	ibes	nhok	nednaam	Latnaam
406	7	2					3	Gewoon vingerhoedskruid	Digitalis purpurea
417	6		4	1	1		1	Kleine zonnedaauw	Drosera intermedia
418	6		4	1	1		1	Ronde zonnedaauw	Drosera rotundifolia
2316	6		4	1			2	Stijve ogentroost	Euphrasia stricta
777	5	3	3	1		1	1	Moeraswolfsklauw	Lycopodiella inundata
857	7		4	1			1	Borstelgras	Nardus stricta
908	7				1		1	Koningsvaren	Osmunda regalis
997	6		3	1			2	Stomp fonteinkruid	Potamogeton obtusifolius
1243	6	3	3	1			1	Akkerandoorn	Stachys arvensis
1324	5		3	1			1	Klein blaasjeskruid	Utricularia minor

- 1 soort is alleen vermeld op de Rode Lijst 1990. Het betreft gewoon vingerhoedskruid, waarvan de wilde populaties schaars zijn, maar waarvan door heel Nederland nauwelijks daarvan te onderscheiden populaties van verwilderde exemplaren voorkomen.

De meeste aandachtsoorten zijn aangetroffen in het hoogveenrestant in kmhok 260-523, waar ook de zandwinningplas is gelegen. Over de grootte van de populaties is ons niets bekend.

Figuur 2. Het aantal aandachtsoorten per kmhok in het onderzoeksgebied.

xkm ► ykm ▼	260	261
523	7	3
522	2	2

Risico's en kansen voor de flora van de voorgenomen activiteiten

Met het ontwikkelen van extensieve dag- en verblijfsrecreatie in het plangebied kunnen belangrijke botanische natuurwaarden in het gedrang komen. De huidige waarden concentreren zich echter op een beperkt aantal plaatsen, met name in en rond het hoogveenrestant. Gezien het voorgenomen extensieve karakter lijken er goede mogelijkheden te zijn om de bestaande populaties in te passen in het plan. Mogelijk moet wel ontheffing worden aangevraagd voor de aantasting van groeiplaatsen van beschermde soorten. Kansen voor een verdere ontwikkeling van botanische natuurwaarden zijn er verder als er wat meer bosontwikkeling komt, of wanneer er meer natte biotopen met een lage voedselrijkdom in het gebied worden ontwikkeld. Dergelijke biotopen kunnen ook de belevingswaarde voor de recreanten vergroten.

Conclusies

De 4 kilometerhokken waarin het plan Griendtsveenpark wordt ontwikkeld, zijn goed en grotendeels recent onderzocht. Er komen 10 aandachtsoorten voor, waarvan er 3 wettelijk zijn beschermd en 8 op de Rode Lijst 2000 zijn vermeld. Het betreft vooral soorten van hoogvenen, natte heides en drogere voedselarme schraallanden. De meeste aandachtsoorten komen voor nabij het hoogveenrestant bij de zandwinplas.

De ontwikkeling van extensieve dag- en verblijfsrecreatie kan lokaal een negatieve invloed hebben op voorkomende populaties van aandachtsoorten, maar waarschijnlijk zijn er goede mogelijkheden voor inpassing. Ontwikkeling van natte biotopen op de voormalige landbouwgronden kan zowel voor de natuur als voor de recreatie een verrijking zijn, op voorwaarde dat er een goede waterkwaliteit wordt gehaald. Ook bosontwikkeling kan een positieve bijdrage leveren.

Literatuur

Bal, D., H.M. Beije, M. Fellingier, R. Haveman, A.J.F.M. van Opstal, F.J. van Zadelhoff. 2001. Handboek Natuurdoeltypen. Ministerie van LNV.

Klijn, F. 1997. A hierarchical approach to ecosystems and its implications for ecological land classification. Thesis. RU Leiden.

Meijden, R. van der, L. van Duuren, E.J. Weeda, C.L. Plate. 1991. Standaardlijst van de Nederlandse flora 1990. *Gorteria* 17: 75-127.

Meijden, R. van der, L. van Duuren, H. Duistermaat. 1996. Standaardlijst van de Nederlandse flora 1996; overzicht van wijzigingen sinds 1990. *Gorteria* 22: 1-5.

Meijden, R. van der, B. Odé, C.L.G. Groen, J.P.M. Witte & D. Bal. 2000. Bedreigde en kwetsbare vaatplanten in Nederland; basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. *Gorteria* 26 (4): 85-208.

Weeda, E.J., R. van der Meijden, P.A. Bakker. 1990. FLORON-Rode Lijst 1990. *Gorteria* 16 (1): 2-26.

num	ufk	rl90	rl2000	d2000	wbes	ibes	nhok	latnaam	nednaam
406	7	2						3 Digitalis purpurea	Gewoon vingerhoedskruid
417	6		4	1	1			1 Drosera intermedia	Kleine zonnedaauw
418	6		4	1	1			1 Drosera rotundifolia	Ronde zonnedaauw
2316	6		4	1				2 Euphrasia stricta	Stijve ogentroost
777	5	3	3	1		1		1 Lycopodiella inundata	Moeraswolfsklauw
857	7		4	1				1 Nardus stricta	Borstelgras
908	7				1			1 Osmunda regalis	Koningsvaren
997	6		3	1				2 Potamogeton obtusifolius	Stomp fonteinkruid
1243	6	3	3	1				1 Stachys arvensis	Akkerandoorn
1324	5		3	1				1 Utricularia minor	Klein blaasjeskruid

Griendtsveenpark

Toelichting vogelgegevens

Productie: SOVON Vogelonderzoek Nederland
Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen

Telefoon: (024) 684 81 11
Fax: (024) 684 81 22
email: advies@sovon.nl
homepage: www.sovon.nl

Aanvrager: Bureau Schenkeveld

In opdracht van Griendtsveenpark dlo

Datum: 27-09-04

SOVON rapport: 2004.GC 2004-184

Deze publicatie kan geciteerd worden als:

Eekelder, P. 2004. Griendtsveenpark. Levering vogelgegevens. SOVON rapport GC 2004-184. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Copyright: Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm, fotokopie of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Het Natuurloket.

- INLEIDING

Bureau Schenkeveld wenst inzicht in de beschikbare vogelgegevens van kilometerhokken 260-522, 260-523, 261-522 en 261-523. Het studiegebied beslaat een hoogveenrestant, zandwinplas, veenontginningsbos en akkergebied van ca. 200 ha.. Gepland is de omvorming naar extensief dag- en verblijfsrecreatiegebied.

In deze rapportage worden de vogelgegevens gepresenteerd. Hierbij wordt eerst de volledigheid van het beschikbare materiaal geduid. Er wordt onderscheid gemaakt tussen broedvogels en watervogels. Bij de bespreking van de broedvogels worden de soorten besproken met een bijzondere status. In sommige gevallen wordt gewezen op soorten die een belangrijke regionale betekenis hebben.

Voor degenen die niet bekend zijn met de telprojecten van SOVON, wordt in bijlage 1 een beschrijving gegeven van de projecten.

- VOLLEDIGHEID VAN GEGEVENS

Broedvogels

Het gebied is in 1998-2000 onderzocht op het voorkomen van broedvogels in het kader van het Atlasproject voor Broedvogels. Eén kilometerhok is daarbij op alle soorten onderzocht (AM-coör 261-522).

Bovendien is van het **atlas**blok 260-520 (= linkeronderhoek, het gehele blok strekt zich 5 km-hokken naar boven en rechts uit), waarin het plangebied zich bevindt, een aanvullende lijst van broedvogels (atlasbloktotaallijst) beschikbaar. Van de Rode Lijstsoorten die op deze lijst staan is een inschatting gemaakt of ze mogelijk in het plangebied broeden.

Watervogels

Er zijn geen watervogelgegevens beschikbaar.

- RESULTATEN

Broedvogels

Vrijwel alle soorten genieten een beschermde status in het kader van de Flora- en Faunawet. De soorten die zijn opgenomen op de Rode Lijst van kwetsbare en bedreigde vogelsoorten in Nederland zijn gecodeerd met een R. In totaal zijn twee soorten van de Rode Lijst aangetroffen: Patrijs en Geelgors. Op basis van de atlasbloktotaallijst is het waarschijnlijk dat ook de Rode Lijstsoort Roodborsttapuit in het plangebied voorkomt.

Watervogels

N.v.t.

- VOGELRICHTLIJNGEBIED

Het plangebied ligt in de directe nabijheid (minder dan drie kilometer) van het Vogelrichtlijngebied Bargerveen. Echter geen van soorten waarvoor het Bargerveen kwalificeert (Porseleinhoen en Grauwe Klauwier) komt in het plangebied voor. Hetzelfde geldt voor de begrenzingssoorten (Blauwe Kiekendief, Velduil, Nachtzwaluw en Blauwborst).

- BESTANDEN

In bijgaande tabel zijn alle gegevens opgenomen (**GC2004-184 Griendtsveenpark.xls**).

De *broedvogels* worden gepresenteerd per kilometerhok. Per soort is de status weergegeven, het jaar van onderzoek, de bron en aantal/aanwezigheid. Gegevens van de atlasbloktotaallijst zijn te vinden op tabblad *atlasbloktotaallijst*. Bovendien is van alle soorten de *habitatvoorkeur* weergegeven.

- BIJLAGE 1. INFORMATIE OVER DE PROJECTEN

SOVON Vogelonderzoek Nederland volgt sinds de jaren '70 de verspreiding, het voorkomen en de ontwikkeling van Nederlandse vogels. Broedvogels, maar ook water- en wintervogels. De resultaten vormen een basis voor het natuurbeleid en -beheer in ons land. Vanuit het hoofdkantoor in Beek-Ubbergen wordt de landelijke coördinatie van alle telprojecten verzorgd. De tellingen worden uitgevoerd door duizenden vrijwilligers, veelal verbonden aan een plaatselijke vogelwerkgroep.

Telprojecten

Broedvogels worden in kaart gebracht middels drie projecten. Twee hiervan zijn jaarlijks terugkerende projecten: het BMP, bedoeld voor de algemene broedvogelsoorten en het LSB, dat zich richt op de zeldzame soorten. Daarnaast heeft in 1998-2000 een landdekkend onderzoek plaats gevonden ten behoeve van de Atlas van de Nederlandse Broedvogels (BVA).

Water- en wintervogels worden geteld middels twee projecten: tellingen van watervogels (maandelijks, zoveel mogelijk jaarrond) en een transecttelling van overwinterende vogels (ook niet-watervogels) in december (PTT). Hieronder worden de afzonderlijke telprojecten toegelicht.

Broedvogels

Atlasproject van de Nederlandse Broedvogels (BVA)

In de jaren 1998-2000 is er in het kader van het Atlasproject voor broedvogels in geheel Nederland veldwerk uitgevoerd. Een belangrijk onderdeel van het veldwerk voor dit project bestond uit het vergaren van broedvogeldata op het niveau van kilometerhokken. Daarbij werden in elk atlasblok van 25 vierkante kilometer volgens een vast patroon steeds 8 kilometerhokken twee maal in het broedseizoen een uur lang bezocht. De soortenlijsten op kilometerhokniveau zijn gebaseerd op dit onderzoek. Hierbij moet bedacht worden dat niet alle aanwezige soorten daadwerkelijk zijn vastgesteld tijdens het veldwerk. Gemiddeld wordt 70% van de aanwezige soorten aangetroffen; in open akker- en graslandgebieden is dit percentage hoger (80%) en in gemengd bos lager (60%). Halfopen cultuurland en moeras nemen een middenpositie in. Het tweede deel van het atlasproject bestond uit het samenstellen van een volledige soortenlijst van het gehele atlasblok (5 x 5 km-hokken). Dit onderzoek strekte zich uit over de hele periode van drie jaar. Op deze manier werd ook de rest van het atlasblok onderzocht. Deze atlasbloktotaallijst geeft een goed beeld van alle in het atlasblok voorkomende broedvogels.

Landelijk Soortenonderzoek Broedvogels (LSB)

Het LSB richt zich op het jaarlijks verzamelen van de aantallen broedgevallen van in kolonies broedende soorten en de aantallen broedgevallen van zeldzame soorten. Bij de kolonievogelsoorten mag uitgegaan worden van een vrijwel landdekkende inventarisatie. Bij de zeldzame soorten worden in ieder geval de belangrijkste gebieden geteld. De volledigheid per soort wordt in de jaarlijkse rapportage's vermeld (van Dijk *et al.* 2003b). Standaardisatie van de gegevensverzameling wordt bereikt middels richtlijnen zoals beschreven in de handleiding (van Dijk & Hustings 1996). Deze handleiding beschrijft de werkwijze voor het tellen van kolonies en de interpretatie van waarnemingen van zeldzame soorten. De coördinatie van het LSB-project vindt grotendeels plaats door een 20-tal districtscoördinatoren (DC's). Zij hebben ieder een (deel van een) provincie, onder hun hoede en onderhouden contacten met de vogeltellers. De DC's voeren ook een eerste controle uit van de gegevens die op standaard formulieren worden ingestuurd. De verdere verwerking van de aangeleverde telgegevens vindt plaats op het landelijk kantoor van SOVON. De gegevens worden in een database opgeslagen op het niveau van een kilometerhok.

Broedvogel Monitoring Project (BMP)

Het BMP heeft tot doel de aantalsveranderingen van de meer algemene soorten te volgen. In vaste proefvlakken van 15 tot 500 hectare worden jaarlijks alle soorten of een bepaalde selectie van soorten onderzocht. Deze selectie kan bestaan uit een set van bijzondere soorten, alleen weidevogels of alleen roofvogels. De proefvlakken liggen verspreid over Nederland. Jaarlijks worden ongeveer 1500 proefvlakken geteld, waarvan ongeveer de helft op alle soorten. Ieder proefvlak wordt, afhankelijk van het landschapstype, vijf tot tien keer bezocht waarbij alle op een broedgeval (territorium) duidende waarnemingen op een kaart ingetekend worden. Aan de hand van in de handleiding beschreven criteria wordt aan het eind van het veldseizoen het aantal broedparen vastgesteld (van Dijk 1996). Deze gegevens worden op formulier gezet en naar het SOVON kantoor gestuurd. Daar worden ze

gecontroleerd en klaar gemaakt voor opname in de database. De gegevens worden opgeslagen per proefvlak. Over de resultaten van het BMP wordt jaarlijks gerapporteerd (van Dijk *et al.* 2003a).

Water- en wintervogels

Watervogels

Vanaf seizoen 1992/93 is de coördinatie van de watervogeltellingen ondergebracht bij SOVON (zie van Roomen *et al.* 2003). Het ging daarbij om de maandelijkse ganzen- en zwanentellingen, maandelijkse tellingen van de Zoete Rijkswateren, de midwintertelling in januari en tellingen in de Waddenzee. Het welslagen van deze projecten was en is alleen mogelijk dankzij vrijwillige tellers en regionale coördinatoren. Jaarlijks werden de telresultaten toegankelijk gemaakt in projectverslagen. Daarnaast werden in opdracht van Vogelbescherming Nederland enkele overzichten opgesteld van belangrijke vogelgebieden in Nederland.

Bij een evaluatie van de watervogelprojecten, in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring, bleek de genoemde opzet niet geheel te voldoen. Door de projectgewijze aanpak bleef de informatie over het voorkomen van watervogels versnipperd. Bovendien bleek het beleid behoefte te hebben aan meer informatie, bijvoorbeeld uit de nieuw aangewezen Vogelrichtlijn-gebieden ofwel Speciale Beschermingszones. Om de ontwikkelingen in deze gebieden goed in de gaten te houden, zijn tellingen die beperkt blijven tot de maand januari (wat veelal het geval was) niet genoeg. Met ingang van het winterhalfjaar 2000/01 is het netwerk aan telgebieden daarom uitgebreid, wordt het merendeel van de belangrijke watervogelgebieden in het winterhalfjaar maandelijks geteld en worden alle projectresultaten in een gezamenlijk rapport opgenomen (van Roomen *et al.* 2002).

Het huidige watervogelmeetnet kent de volgende doelstellingen:

- Het signaleren van aantalsontwikkelingen op landelijke schaal;
- Het signaleren van aantalsontwikkelingen in Zoete en Zoute Rijkswateren, in Vogelrichtlijn-gebieden en op belangrijke ganzen- en zwanenpleisterplaatsen;
- Het vaststellen van de populatieomvang van in Nederland verblijvende watervogels in januari, en van een aantal ganzensoorten in september, november, januari, maart en mei.

Sommige doelstellingen vloeien mede voort uit internationale afspraken, zoals de betrokkenheid bij de midwintertelling en de internationale ganzentellingen onder de vlag van *Wetlands International*. In het Waddengebied maken de tellingen onderdeel uit van een samenwerkingsverband met Denemarken en Duitsland.

Punt-Transect-Tellingen (PTT)

Het Punt Transect Tellingen project (PTT) is het oudste monitoringproject van SOVON Vogelonderzoek Nederland en werd in 1978 in het leven geroepen omdat van veel, vooral algemeen voorkomende, wintervogels vrijwel niets bekend was over de aantalsontwikkelingen binnen Nederland (Boele 1998). De doelstellingen van het door SOVON en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) opgezette project waren (a) het volgen van de aantalsontwikkelingen van zoveel mogelijk soorten winter- en trekvogels door de jaren heen en binnen één winter, zo mogelijk in relatie tot de achterliggende oorzaken, en (b) het volgen van de veranderingen in de verspreiding van winter- en trekvogels (SOVON & CBS 1986). De uitvoering van het project is op alle punten gestandaardiseerd en houdt in dat waarnemers puntsgewijs op een vaste route gedurende een vaste tijd alle vogels tellen.

Literatuur

Boele A. 1998. Handleiding Punt Transect Tellingen project - herziene uitgave 1998 t.b.v. nieuwe waarnemers. CBS & SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van Dijk A.J. 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (BMP). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van Dijk A.J. & Hustings F. 1996. Broedvogelinventarisatie Kolonievogels en Zeldzame Soorten. Handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van Dijk A.J., Hustings F., Zoetebier D. & Plate C. 2003a. Broedvogel Monitoring Project jaarverslag 2000-2001. SOVON-monitoringrapport 2003/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland.

van Dijk A.J., Hustings F., van der Weide M.J.T., Zoetebier D. & Plate C. 2003b. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 2002. SOVON-monitoringrapport 2003/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van Roomen M.W.J., van Winden E.A.J., Koffijberg K., Voslamber B., Kleefstra R., Ottens G. & SOVON Ganzen en zwanenwerkgroep 2002. Watervogels in Nederland in 2000/2001. SOVON-monitoringrapport 2002/04, RIZA-rapport BM02.15. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van Roomen M.W.J., Hustings F. & Koffijberg K. 2003. Handleiding monitoringproject watervogels. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

SOVON & CBS. 1986. Handleiding Punt-Transect-Tellingen project voor wintervogels (herziene uitgave zomer 1986). Centraal Bureau voor de Statistiek, Stichting Ornithologisch Veldonderzoek Nederland.

atlasblok						
x-coor	y-coor	atlasblok	euring soort	Rode Lijst	inschatting aanwezigheid	habitatvoorkeur
260	520	2311	70 Dodaars	R		ondiep open water
260	520	2311	1910 Zomertaling	R		ondiep (open) water, nat grasland
260	520	2311	3670 Patrijs	R	X	pioniervegetaties (akkers), grasland, kruidenrijk
260	520	2311	5320 Grutto	R		grazige vegetaties, heide, nat
260	520	2311	7350 Kerkuil	R		randen, ruigten, overhoeken, grote holten (gebouwenen, nestkasten)
260	520	2311	7780 Nachtzwaluw	R		open bos, bosranden met kale bodem, nachtvlinders, rust (verstoringsgevoelig)
260	520	2311	9810 Oeverzwaluw	R		steile oevers, zanddepots, water in nabijheid
260	520	2311	11370 Paapje	R		bloemrijke ruigten en randen, vochtig tot nat
260	520	2311	11390 Roodborsttapuit	R	X	structuurrijke lage vegetaties, ruigten, uitkijkposten (struiken, paaltjes, etc)
260	520	2311	11460 Tapuit	R		kale, zandige vegetaties, holten, halfholten in bodem
260	520	2311	15150 Grauwe Klauwier	R		grote insecten, hagedissen, struweel
260	520	2311	18570 Geelgors	R	X	bosranden, boomgroepen, kruidenrijke pioniervegetaties

Bijlage 4

NATUURWAARDEN IN HET PLANGEBIED VAN HET GRIENDTSVEENPARK TE EMMEN

november 2004

Uitgevoerd in opdracht van:
Bureau Schenkeveld
Havendijk 3
4101 AA CULEMBORG

Adviesbureau Mertens
Bureau voor natuur, ruimtelijke
ordening en ecotoxicologie

Thorbeckestraat 18
6702 BR Wageningen
T: 0317-428694
M: 06-29458456
E: mertens_frank@hotmail.com

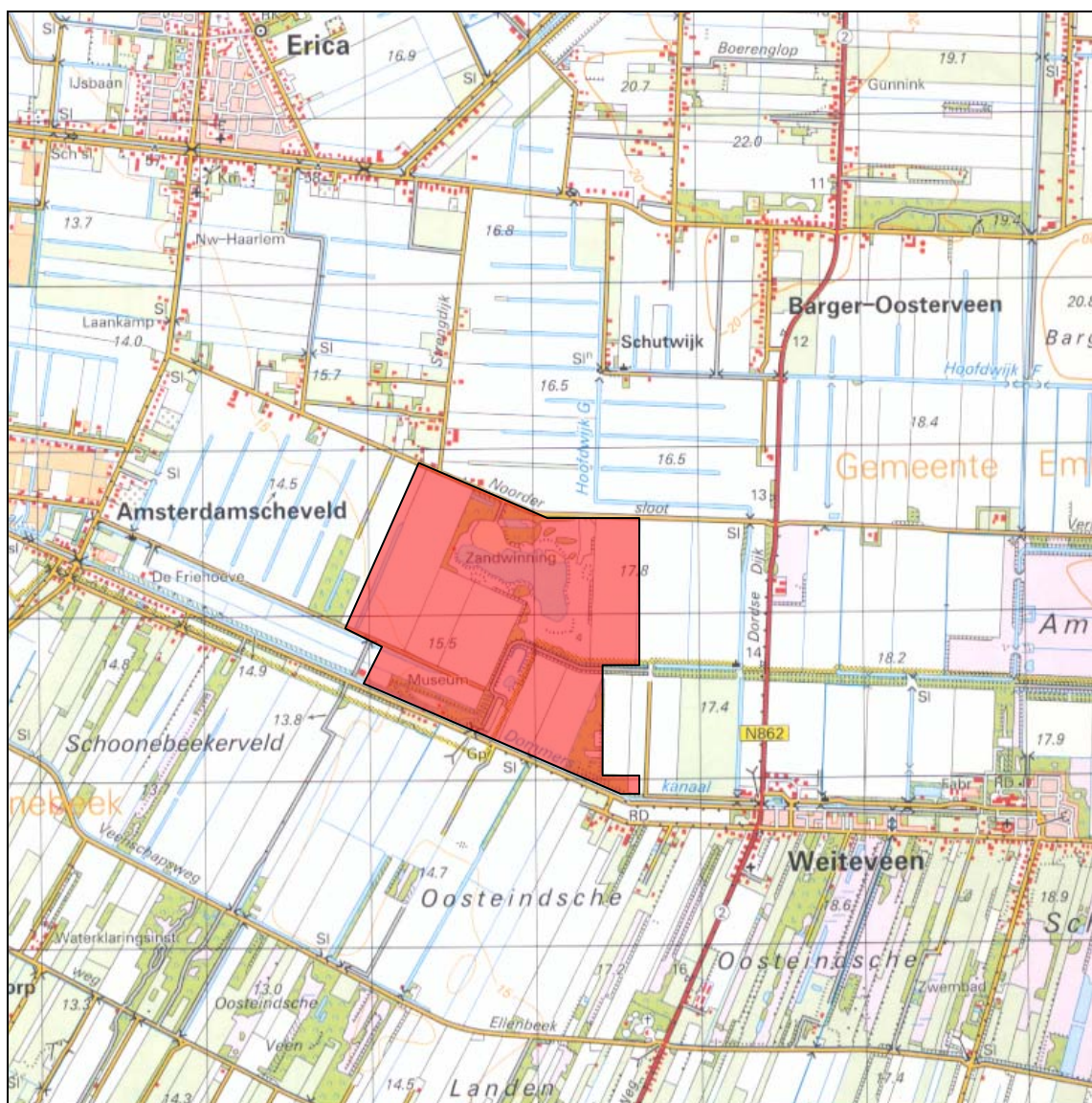
INHOUDSOPGAVE

1 INLEIDING	2
1.1 ACHTERGROND.....	2
1.2 HUIDIGE SITUATIE.....	3
1.3 DOELSTELLINGEN EN UITVOERING	3
1.4 OPBOUW RAPPORT	3
2 METHODE EN AANPAK	4
2.1 VLEERMUIZEN	4
2.1.1 Winter	4
2.1.2 Vroege voorjaar.....	4
2.1.3 Voorjaar / zomer.....	4
2.1.4 Herfst.....	5
2.2 REPTIELEN	5
2.3 AMFIBIEËN	5
2.4 VISSSEN	6
2.5 DAGVLINDERS	6
2.6 SPRINKHANEN	6
2.7 LIBELLEN.....	7
2.8 ZELDZAME BROEDVOGELS	7
3 RESULTATEN.....	8
3.1 VLEERMUIZEN	8
3.1.1 Winter	8
3.1.2 Vroege voorjaar.....	8
3.1.3 Voorjaar / zomer.....	8
3.1.4 Herfst.....	8
3.2 REPTIELEN	8
3.3 AMFIBIEËN	10
3.4 VISSSEN	12
3.5 DAGVLINDERS	12
3.6 SPRINKHANEN	13
3.7 LIBELLEN.....	13
3.8 ZELDZAME BROEDVOGELS	14
3.9 OVERIGE WAARNEMINGEN	14
4 CONCLUSIE.....	17

1 INLEIDING

1.1 Achtergrond

Bureau Schenkeveld te Culemborg werkt aan het in kaart brengen van natuurwaarden in een gebied van ca. 250 ha in het Amsterdamse Veld te Erica, gemeente Emmen. Aanleiding vormt het voornemen om ter plekke een recreatieproject (het Griendtsveenpark) te realiseren. In figuur 1 is de ligging van het plangebied weergegeven. Bureau Schenkeveld heeft aan bureau Mertens te Wageningen verzocht om vleermuizen, reptielen, amfibieën, vissen, dagvlinders, sprinkhanen en libellen te inventariseren en daarnaast om zeldzame broedvogels in kaart te brengen. In onderhavig rapport wordt daarvan verslag gedaan.

Figuur 1. Ligging en begrenzing van het plangebied van het Griendtsveenpark te Emmen.

1.2 Huidige situatie

Het plangebied van het Griendtsveenpark is gelegen in een voormalig veengebied. Grote delen zijn ontgonnen en zijn nu akkers. Resten van het veen zijn beplant met bomen of via natuurlijke successie bos geworden. In het noorden ligt verder een grote voormalige zandwinlocatie. Het restant hiervan is een groot meer. Verspreid zijn echter nog resten van veen en natte en droge heide te vinden. Deze zijn gelegen in het zuiden waar een oude spoorlijn de voormalige ontginningsactiviteiten bloot legt. Het spoor loopt rond het veen. Door de verhoogde ligging van het spoor zijn de spoorbermen droog en is het tussenliggende gebied nat. In het uiterste noorden zijn tevens enkele kleinere stukken met veen. Het plangebied is verder grotendeels vrij van bebouwing. Alleen in het zuiden zijn enkele gebouwen aanwezig, te weten een oude turfverwerkingsfabriek met twee kleine bijgebouwen, een onderkomen voor de daar gevestigde Smalspoorvereniging en een halfopen kapschuur. Op basis hiervan worden voor de fauna de volgende ecotopen onderscheiden:

- Akkers met (afwaterings)sloten
- Bos
- Zandwinplas
- Droge heide
- Veen en natte heide
- Bebouwing

1.3 Doelstellingen en uitvoering

Het doel van dit onderzoek is tweeledig:

- Het vaststellen van het voorkomen van vleermuizen, reptielen, amfibieën, vissen, dagvlinders, sprinkhanen, libellen en zeldzame broedvogels.
- Het vaststellen van ecologisch waardevolle gedeelten van het plangebied, gelet op vleermuizen, reptielen, amfibieën, vissen, dagvlinders, sprinkhanen, libellen en zeldzame broedvogels.

1.4 Opbouw rapport

De indeling in dit rapport is steeds per soortgroep. Hoofdstuk 2 beschrijft de aanpak van de inventarisatie. Hoofdstuk 3 geeft de resultaten van de inventarisatie en geeft aan welke gedeelten een hoge natuurwaarde hebben waarna in hoofdstuk 4 de conclusies worden gegeven.

2 METHODE EN AANPAK

Ten behoeve van de inventarisatie zijn een vijftal bezoeken uitgevoerd. Bezoeken zijn afgelegd op 18 juni, 28 juni, 14 juli, 10 augustus en 1 september 2004. De bezoeken van 28 juni en 1 september 2004 waren avond/nachtbezoeken.

2.1 Vleermuizen

Vleermuizen zijn vliegende zoogdieren die voornamelijk 's nachts actief zijn. In Europa voeden zij zich met insecten die zij al vliegende vangen. Omdat het insectenaanbod gedurende de verschillende seizoenen en zelfs in kortere tijd (bijvoorbeeld gedurende de nacht en twee opeenvolgende nachten) verandert hebben vleermuizen een complex seizoen- en tijdgebonden gedrag. In onderstaande paragraaf wordt ingegaan op dit gedrag.

2.1.1 Winter

In de winter, als er geen insecten vliegen, zijn de vleermuizen in winterslaap. Zij zijn dan te vinden in vochtige, koele gebouwen als bunkers, grotten, groeven en ijskelders. Afhankelijk van de soort heb je ook soorten die de winterslaap doorbrengen in holle bomen. Dit kunnen bijvoorbeeld spechtengaten zijn maar ook inrottingsgaten als gevolg van het afwaaien van een tak. De winterslaap loopt globaal van oktober tot half maart. Gedurende de winterslaap verlaagd de vleermuis zijn lichaamstemperatuur en hartslag. Als gevolg hiervan verbruikt hij weinig energie en kan zodoende de winter doorkomen. Het is wel belangrijk dat een winterverblijfplaats vochtig is omdat dit voorkomt dat een vleermuis uitdroogt. Mocht hij wakker worden dan is het mogelijk dat hij wat condensdruppels oplokt.

2.1.2 Vroege voorjaar

In het vroege voorjaar verlaten de vleermuizen de winterverblijfplaatsen en vliegen naar de zomergebieden om zich voort te planten en de jongen groot te brengen. Net als vogels kunnen de overwinteringsgebieden op grote afstand liggen van de zomergebieden. De trek van vleermuizen is vrij rechtlijnig en kan over grote open gebieden gaan.

2.1.3 Voorjaar / zomer

In de zomergebieden aangekomen groeperen de vrouwtjes zich en vormen kolonies. Mannetjes leven meestal solitair of vormen kleine groepjes (ook wel mannelijke kolonies genoemd). In sommige gevallen sluiten mannetjes zich ook aan bij de wijfjes. De vrouwelijke kolonies onderscheiden zich echter van mannelijke kolonies door het feit dat zij in de kolonie de jongen groot brengen (kraamkolonie). Ook is een kraamkolonie vaak groter dan een mannelijke kolonie.

Kolonieplaatsen kunnen gelegen zijn in gebouwen en bomen. Er bestaan soorten die uitsluitend kolonies hebben in gebouwen (bijvoorbeeld laatvlieger en dwergvleermuis) en in bomen (watervleermuis en rosse vleermuis). Er bestaan ook soorten die zowel kolonies hebben in gebouwen als bomen (grootoorvleermuis, ruige dwergvleermuis). In gebouwen worden zij gevonden onder dakgoten, onder dakpannen, in spouwmuren en dergelijke. Kolonies in bomen zijn te vinden in bijvoorbeeld spechten- en inrottingsgaten. Vanuit de kolonieplaatsen vliegen vleermuizen via een vaste route naar de foerageergebieden. Afhankelijk van de soort kunnen dit bijvoorbeeld bossen, wateren of moerassen zijn. Als de avond valt vliegen de vleermuizen vanaf de kolonieplaats doorgaans via een vaste route naar hun foerageergebieden. Deze zogenaamde vliegrouden lopen vaak via lanen en huizenrijen. Vleermuizen doen dit omdat zij zich oriënteren d.m.v. echolocatie. Echolocatie is het uitzenden van geluiden die weerkaatsen en die zij weer opvangen. Afhankelijk van de tijd van het terugkomend signaal bepalen zij de tussenliggende afstand tussen objecten. Ook is het mogelijk om met echolocatie te bepalen om wat voor object het gaat en of het bijvoorbeeld beweegt. Dit laatste is van belang omdat zij ook met de echolocatie hun voedsel vergaren; de insecten. Een kleine vleermuis als een dwergvleermuis eet ongeveer even veel aan insecten als zijn eigen

lichaamsgewicht, grotere soorten eten minder doch nog steeds relatief veel. Vleermuizen kunnen daarom wel eens switchen tussen foerageergebieden en foerageerplaatsen, dit treedt voornamelijk op als gevolg van de vliegtijd van een bepaald insect. Bekend is bijvoorbeeld de aangepaste foerageerplaatsen en het aangepaste vlieggedrag als rosse vleermuizen op mei- of junikevers foerageren. Over het algemeen zijn de foerageergebieden echter vrij hetzelfde. Alleen wind en regen kunnen een verschuiving veroorzaken in de foerageerplaatsen. Vleermuizen willen bij slecht weer vaak meer in de luwte gaan vliegen van bomen of gebouwen.

Als de ochtendschemering aanbreekt vliegen vleermuizen via de vliegroute weer terug naar hun kolonieplaats. Voor het invliegen in de kolonieplaats vertonen vleermuizen een uitzonderlijk gedrag; zwermen genoemd. Dit gedrag kan ook bij het uitvliegen worden waargenomen, zij het in mindere mate. Bij het zwermen vliegen de vleermuizen tot wel één uur rond de kolonieplaats voordat zij naar binnen vliegen. Zwermen is bij kleine soorten beperkt tot een kleine afstand rondom bomen en gebouwen terwijl een grote soort als rosse vleermuis tot wel honderden meters zwermend rond de kolonieplaats kan worden aangetroffen.

Het inventariseren van vleermuizen gedurende het voorjaar / zomer heeft plaatsgevonden aan de hand van de Handleiding voor het inventariseren en determineren van Nederlandse vleermuissoorten met behulp van batdetectors¹ en vond plaats op 28 juni 2004.

2.1.4 Herfst

Tegen de herfst vallen de kolonies uiteen en breekt de paartijd aan. Vleermuizen leven dan solitair. De mannetjes roepen dan naar de wijfjes. Wijfjes die langs vliegen, soms al op weg naar de winterverblijven, worden dan aangetrokken door de mannetjes. Dit gedrag is goed beschreven voor bijvoorbeeld de rosse vleermuis. In sommige gevallen vindt de paring ook plaats in de winterverblijven (bijvoorbeeld bij de watervleermuis). Het sperma van de mannetjes wordt gedurende de winter bewaard door de wijfjes waarna in het vroege voorjaar bevruchting optreedt. De grootoorvleermuis paart in het vroege voorjaar waarna direct bevruchting optreedt.

De herfstinventarisatie vond plaats op 1 september 2004.

2.2 Reptielen

Reptielen zijn in de relevante biotopen gezocht. Relevante biotopen zijn:

- bos
- droge heide,
- veen / natte heide

Deze biotopen werden afgezocht op 18 juni, 14 juli, 10 augustus en 1 september 2004 door droge open gedeelten af te zoeken naar zonnende dieren. Hierbij werden deze open gebieden geïnventariseerd op bijvoorbeeld zonnende zandhagedis, hazelworm, adder of gladde slang. Daarnaast werden vochtige, kruidachtige vegetaties afgezocht op bijvoorbeeld zonnende adders en levendbarende hagedissen. Dit betekent dat alle relevante ecotopen zijn onderzocht op reptielen. Er is tevens gelet op slangenhuiden die slangen achter zich laten bij het vervellen.

2.3 Amfibieën

Alle amfibieën zijn voor de voortplanting aangewezen op oppervlaktewater. Zij zetten eieren af in water en in het water groeien de larven. De voortplantingsperiode is soort- en tijdsafhankelijk. Er zijn soorten die zich in het vroege voorjaar voortplanten (maart) binnen enkele weken (heikikker) en er zijn soorten die van maart tot september roepend zijn aan te treffen (grote groene kikker). Gedurende de voortplanting maken

¹ Helmer W., Limpens, H.L.G.A., Bongers, W., 1987. Handleiding voor het inventariseren en determineren van Nederlandse vleermuissoorten met behulp van batdetectors. Stichting Vleermuisonderzoek, Wageningen.

de amfibieën soortspecifieke geluiden. Afhankelijk van de soort reiken deze geluiden enkele meters (vroedmeesterpad) tot honderden meters (rugstreeppad). Na de voortplantingsperiode begeven amfibieën zich op het land. Ze zijn dan te vinden tussen stronken, opgaande vegetaties en dergelijke. Tegen de winter graven amfibieën zich in de modder, onder bladhopen en dergelijke. Ze zijn dan niet meer terug te vinden. In de landfase zijn ze moeilijk aan te treffen.

Op basis van de ecologie van de soorten zijn de amfibieën met behulp van een viertal methoden die gedurende het seizoen geïnterviewd:

1. Het zoeken naar eiklompjes van kikkers en paddensnoeren (18 juni 2004).
2. Het afvissen van de wateren met een visnet op eieren, larven en adulten (18 juni 2004).
3. Het 's nachts afzoeken van wateren met een sterke lamp op salamanders. Dit vond plaats gedurende het vleermuisonderzoek (28 juni 2004).
4. Gedurende het vleermuisonderzoek (in de nacht van 28 juni 2004) werd tevens geluisterd naar de koorzang van padden en kikkers. De activiteiten van roepen werden gestimuleerd d.m.v. geluiden vanaf een cassetteband.

Omdat de inventarisatie heeft plaatsgevonden vanaf juni is het mogelijk dat soorten die zich in het vroege voorjaar voortplanten zoals de heikikker niet zijn waargenomen in voortplantingsstadium (roep, eieren, larven).

De weergegeven methode voor het inventariseren van amfibieën sluit aan op de methode zoals beschreven is door Lenders *et al.* (1993)², uitgezonderd twee voorjaarsronden waarbij geïnterviewd had moeten worden door middel van het letten op roep, eieren en larven.

2.4 Vissen

Voor het waarnemen van vissen zijn alle watertypen in het plangebied bemonsterd met behulp van een schepnet. De verschillende watertypen zijn:

- sloten tussen de akkers,
- ontzandingplas,
- wateren in de venen.

Er worden met het schepnet hoofdzakelijk kleine vissen gevangen die een representatief beeld geven van de aanwezige vissoorten. De wateren zijn bemonsterd op 18 juni en 14 juli 2004.

2.5 Dagvlinders

Dagvlinders zijn geïnterviewd door het plangebied integraal door te lopen. Hierbij is speciale aandacht besteed aan biotopen die waardevol zijn voor vlinders. Dit zijn:

- randen bos en open stukken in het bos
- droge heide,
- veen / natte heide
- wegbermen en randen langs akkers.

Voor de inventarisatie van vlinders zijn drie bezoeken afgelegd op 18 juni, 14 juli en 10 augustus 2004.

2.6 Sprinkhanen

Sprinkhanen zijn gedurende de bezoeken van 18 juni, 14 juli en 10 augustus 2004 geïnterviewd. Hiertoe zijn de interessante biotopen voor sprinkhanen onderzocht. Dit zijn:

² Lenders, H.J.R., Marijnissen, C.C.H., Felix, R.P.W.H., 1993. Waarnemen van amfibieën en reptielen in het veld. Stichting RAVON, Nijmegen, 4^e druk, 1-77.

- randen bos en open stukken in het bos,
- droge heide,
- veen / natte heide.
- wegbermen en randen langs akkers

Sprinkhanen zijn in eerste instantie geïnventariseerd door middel van geluid. Hiertoe is het gebied integraal belopen en soorten waarvan het geluid niet kon worden gedetermineerd zijn gevangen.

2.7 Libellen

Voor de voortplanting zijn libellen aangewezen op oppervlaktewater. Libellen zijn dan ook meestal aan te treffen nabij oppervlaktewater. Rond de verschillende watertypen zijn de libellen derhalve geïnventariseerd. De verschillende watertypen zijn:

- sloten tussen de akkers,
- ontzandingplas
- wateren in de venen.

Voor de libellen zijn drie bezoeken afgelegd op 18 juni, 14 juli en 10 augustus 2004.

2.8 Zeldzame broedvogels

Gedurende alle bezoeken is gelet op zeldzame en kenmerkende broedvogels. Roofvogels zijn geïnventariseerd door te zoeken naar roofvogelhorsten en door gericht te zoeken naar roofvogels die zich ophouden in het plangebied. Voor uilen is gericht gezocht naar sporen (veren, kalkklodders) en door te luisteren naar roepende jongen gedurende het vleermuisonderzoek. De wateren zijn daarnaast afgezocht op zeldzame en kenmerkende water- en moerasvogels en op de heide is geluisterd naar geelgors en nachtzwaluw. De gebruikte methode is niet beschreven in de literatuur. Voor een broedvogelinventarisatie dient het plangebied namelijk in de periode maart t/m juni 8 keer in de schemering bezocht en geïnventariseerd te worden op vogels met territoriaal gedrag (Van Dijk, 1996)³.

³ Dijk, A.J. van, 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken, Handleiding broedvogel Monitoring Project, SOVON, Beek-Upbergen.

3 RESULTATEN

3.1 Vleermuizen

3.1.1 Winter

Voor de overwintering van vleermuizen zijn oude bomen met gaten en gebouwen met ruimten om in te kruipen van wezenlijk belang. In het plangebied is bos aanwezig met een niet al te grote ouderdom. Bomen zijn derhalve relatief jong en bezitten beperkt gaten. Voor de overwintering van vleermuizen zijn de bomen dus vrij jong. In het plangebied staan enkele gebouwen die behoren tot het smalspoormuseum. Deze gebouwen werden grondig gerestaureerd gedurende onderhoudende studie. Het voorkomen van vleermuizen in gebouwen kan dus worden uitgesloten.

3.1.2 Vroege voorjaar

In het vroege voorjaar kunnen overvliegende vleermuizen worden waargenomen in het plangebied. Gedurende het vroege voorjaar breekt tevens het paarseizoen van de grootoorvleermuis aan. Door het ontbreken van oud bos is het plangebied echter niet van belang voor de grootoorvleermuis als paargebied.

3.1.3 Voorjaar / zomer

In het voorjaar/zomer zijn de kolonies gevormd van de vleermuizen. Kolonieplaatsen zijn gelegen in oude bomen met gaten en gebouwen met ruimten om in te kruipen (dakbeschotten, spouwmuren e.d.). In het plangebied is vrij jong bos aanwezig. Bomen zijn derhalve relatief jong en bezitten beperkt gaten. Voor kolonies zijn de bomen aan de jonge kant. In het plangebied staan enkele gebouwen die behoren tot het smalspoormuseum. Deze gebouwen werden grondig gerestaureerd gedurende onderhoudende studie. Het voorkomen van een kolonie vleermuizen in deze gebouwen kan dus worden uitgesloten.

Het voorjaar/zomer is tevens de tijd dat er vliegrouden aanwezig zijn en er volop wordt gevoerd. Er zijn geen vliegrouden aangetroffen. Een mogelijke oorzaak is dat kolonies ontbreken in de omgeving. Er zijn twee soorten voederende vleermuizen aangetroffen. Het betreft dwergvleermuis en watervleermuis. Beide soorten zijn in lage dichtheden aangetroffen. De dwergvleermuizen kwamen zeer laat in het plangebied. Een eventuele kolonie is derhalve op grote afstand gelegen. De watervleermuizen vliegen boven de grotere wateren en de dwergvleermuizen voederen in de beschutting van de bomen. In figuur 2 worden de waarnemingen weergegeven.

3.1.4 Herfst

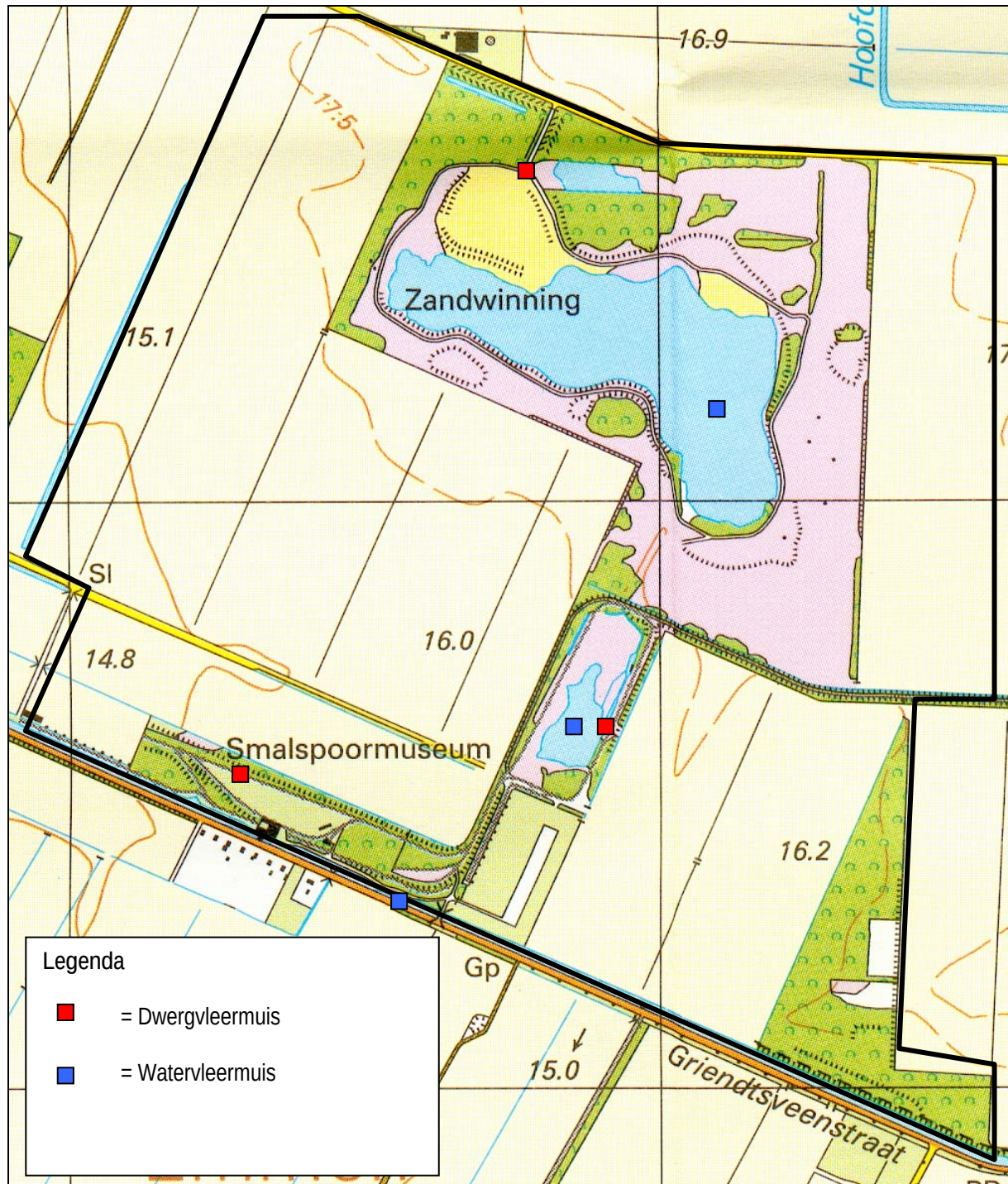
Gedurende het bezoek van 19 augustus 2004 werd vastgesteld dat alleen dwergvleermuis voederde in het plangebied in zeer lage dichtheden. Territoriaal gedrag ontbrak.

3.2 Reptielen

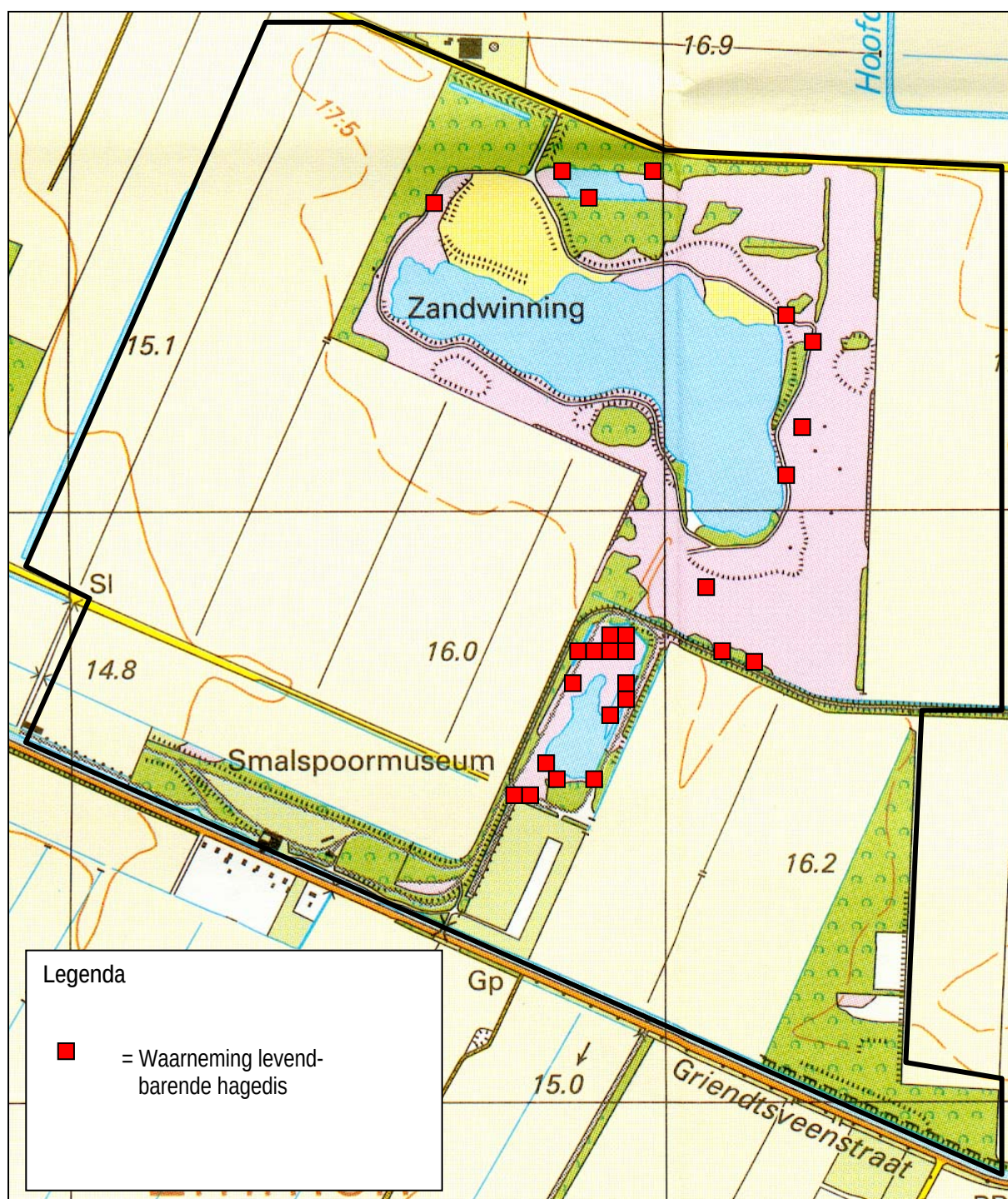
Gedurende onderhoudend onderzoek is één reptielensoort aangetroffen. Het betreft de levendbarende hagedis. In totaal zijn 24 waarnemingen verricht. Alle waarnemingen werden gedaan in de biotopen droge heide, veen / natte heide. In figuur 3 worden de waarnemingen weergegeven. De voorkeur van de levendbarende hagedis gaat uit naar vochtige heide of naar heide met vennen. Er zijn zowel zonnende zwangere vrouwtjes als subadulten aangetroffen.

Vrijwilligers van het smalspoormuseum gaven aan dat er zeer sporadisch adders worden waargenomen bij het maaien van het spoor. De beheerder van het Griendtsveenpark gaf echter aan nog nooit adders te hebben gezien.

De adder wordt in Nederland in het oosten, midden en zuiden van het land aangetroffen op zandgronden, lössgronden en hoogvenen. Twee typen biotopen zijn voor de adder karakteristiek. Ten eerste structuurrijke vochtige heide en ten tweede structuurrijke op het zuiden geëxploiteerde bosranden, houtwallen en eikenhakhoutvegetaties. De adder brengt net als de levendbarende hagedis haar jongen levendbarend ter wereld en kan daardoor relatief lang blijven voortleven in vergraste heide. Op basis van geologische ligging en biotoop is het voorkomen van de adder in het plangebied derhalve mogelijk. Er zijn geen huiden aangetroffen.

Figuur 2. Waarnemingen van vleermuizen in de zomersituatie.

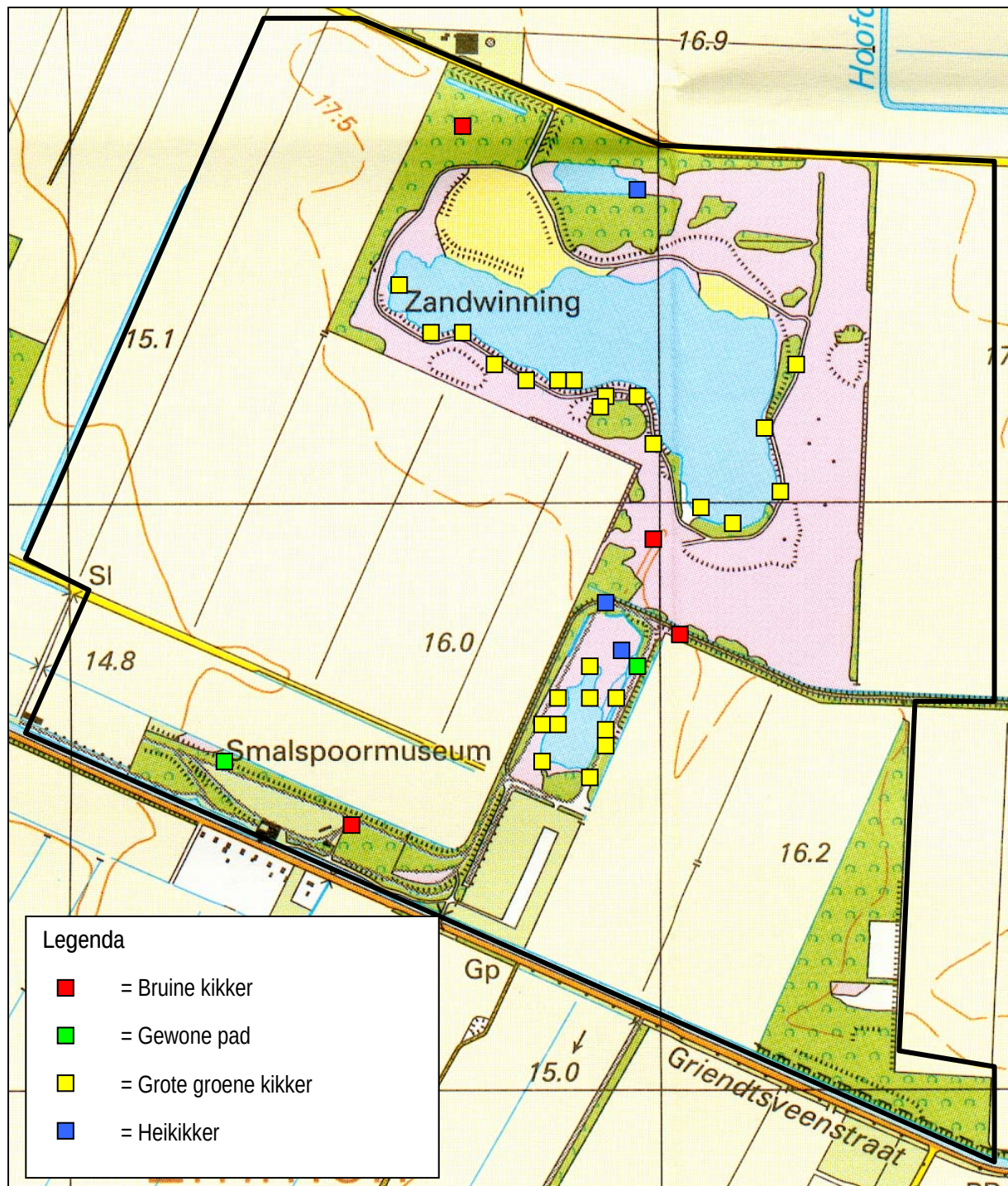

Figuur 3. Waarnemingen van levendbarende hagedis.

3.3 Amfibieën

Er zijn totaal vier soorten amfibieën vastgesteld. Het betreft gewone pad, bruine kikker, grote groene kikker en heikikker. Omdat de inventarisatie is begonnen na het voortplantingsseizoen van gewone pad, bruine kikker en heikikker kon voor deze soorten niet worden vastgesteld of zij zich voortplanten in het plangebied. Van grote groene kikker zijn bijna langs alle grotere wateren waarnemingen verricht van roepende dieren. Daarnaast werden verscheidene subadulten waargenomen. Ook van heikikker en bruine kikker werden enkele subadulten waargenomen waardoor voortplanting aannemelijk is.

Bruine kikker en gewone pad zijn zeer algemeen voorkomend en planten zicht voort in allerlei watertypen. Gelet op de aantallen waargenomen dieren en de verschillende watertypen in het plangebied is het voorkomen van populaties van bruine kikker en gewone pad aannemelijk.

Figuur 4. Waarnemingen van amfibieën.

De heikikker is een soort die veelal voorkomt in gebieden waar veenvorming plaatsvindt. De soort beperkt zich tot enigszins zure en tegelijkertijd ruige milieus. Heikikkerlarven komen tot ontwikkeling in zuurder water (tot pH = 4). In intensieve agrarische gebieden of gebieden met veel activiteiten heeft een populatie heikikkers geen kans om te overleven. In enkele delen van het plangebied is een veenachtig milieu aanwezig. Ook zijn in deze omgeving heikikkers waargenomen. Er treedt nauwelijks verstoring op. Het voorkomen van een populatie heikikkers in het plangebied is derhalve zeer aannemelijk.

Omdat de inventarisatie laat is begonnen is mogelijk de kleine watersalamander gemist. Deze komt voor in kleine wateren die ook het voortplantingsbiotoop vormen voor bruine kikker en gewone pad. Groene kikker is niet kenmerkend.

Alle amfibieën zijn beschermd via de Flora- en faunawet en heikikker is tevens opgenomen in bijlage IV van de Habitatrichtlijn.

3.4 Vissen

Het plangebied is zeer arm aan vissen. In de zandwinplas en de veenplassen en sloten zijn geen vissen gevangen. Dat het arm is aan vissen blijkt ook uit de afwezigheid van blauwe reiger (er zijn geen broedende en foeragerende dieren aangetroffen) en het ontbreken van aalscholver. Alleen dodaar is in de zuidelijke veenplas aangetroffen.

3.5 Dagvlinders

In totaal zijn twaalf vlindersoorten aangetroffen. Het betreft: atalanta, bruin zandoogje, dagpauwoog, groot dikkopje, heideblauwtje, icarusblauwtje, klein geaderd witje, klein koolwitje, koevinkje, landkaartje en zwartsprietdikkopje. Opmerkelijk is dat geen van de soorten algemeen voorkomend is. Alleen bruin zandoogje, heideblauwtje en zwartsprietdikkopje zijn in aardige aantallen aangetroffen. In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de dagvlinders en hun biotoop. Tevens worden de waardplanten van de dagvlinders weergegeven (planten waarop de vlinders eieren afzetten en waar de rupsen zich aan voeten).

Tabel 1. Overzicht van de aangetroffen dagvlinders, hun voorkomen in het plangebied (-- = zeer weinig, - = weinig, +/- = enkele verspreid, + = veel, ++ = zeer veel), de mate van bedreiging (Rode lijst) en hun beschermingsstatus (Flora- en faunawet).

Soort	Biotoop	Voorkomen	Rode lijst	FF-wet	Waardplant
Atalanta	Trekvlinder	-	-	-	n.v.t.: brandnetel
Bruin zandoogje	Kruidrijke graslanden en bermen	+	-	-	Diverse soorten gras
Dagpauwoog	Op vochtige beschaduwde plekken	-	-	-	Grote brandnetel
Groot dikkopje	Graslanden	-	-	-	Diverse soorten gras
Heideblauwtje	Locaal, soms in hoge aantallen op heide en graslanden	+	Kwetsbaar	+	Vlinderbloemigen, dop- en struikhei
Icarusblauwtje	Graslanden	-	-	-	Vlinderbloemigen
Klein geaderd witje	Algemeen in allerlei biotopen	+	-	-	Kruisbloemigen
Klein koolwitje	Algemeen in allerlei biotopen	-	-	-	Kruisbloemigen
Kleine vos	Algemeen in allerlei biotopen	-	-	-	Grote brandnetel
Koevinkje	Bosranden en graslanden	-	-	-	Diverse soorten gras
Landkaartje	Bosranden, kapvlakten, heggen en houtwallen	-	-	-	Grote brandnetel met een beschutte groei
Zwartsprietdikkopje	Droge graslanden en ruigten	+	-	-	Diverse soorten gras

Omdat de inventarisatie in juni begon is mogelijk oranjetipje gemist. Deze vlinder is afhankelijk van pinksterbloemen en komt derhalve alleen voor in het voorjaar. Bruin zandoogje is in aardige aantallen aangetroffen op 18 juni, dit is opmerkelijk omdat dit vrij vroeg is in de vliegtijd. Alle vlinders zijn algemeen voorkomend en niet bedreigd volgens de Rode lijst van bedreigde diersoorten. Een uitzondering vormt heideblauwtje die kwetsbaar is, verspreid in de stukken met droge heide is aan te treffen en hiervoor derhalve kenmerkend. Een aantal soorten is daarnaast kenmerkend voor (droge) graslanden en ruigten.

3.6 Sprinkhanen

In totaal zijn vier soorten sprinkhanen aangetroffen. Het betreft grote groene sabelsprinkhaan, wekkertje, bruine sprinkhaan en ratelaar. Hierbij was alleen de bruine sprinkhaan algemeen voorkomend in het plangebied. Alle vier de soorten zijn algemeen voorkomend in Nederland.

Alle sprinkhanen zijn algemeen voorkomend en niet bedreigd volgens de Rode lijst van bedreigde diersoorten. Ze zijn niet kenmerkend; ze komen in allerlei biotopen voor.

3.7 Libellen

In totaal zijn 14 soorten libellen waargenomen. Het betreft: houtpantserjuffer, azuurwaterjuffer, variabele waterjuffer, watersnuffel, lantaarntje, vuurjuffer, paardenbijter, blauwe glazenmaker, glassnijder, bruine korenbout, bloedrode heidelibel, bruine korenbout, gewone oeverlibel en bruinrode heidelibel. In tabel 2 worden de aangetroffen libellen, hun voorkomen in het plangebied, de mate van bedreiging en de beschermingsstatus weergegeven.

Tabel 2. Overzicht van de aangetroffen libellen, hun voorkomen in het plangebied (-- = zeer weinig, - = weinig, +/- = enkele verspreid, + = veel, ++ = zeer veel), de mate van bedreiging (Rode lijst) en de beschermingsstatus (Flora- en faunawet).

	Biotoop	Voorkomen	Rode lijst	FF-wet
Azuurwaterjuffer	Stilstaande, vaak kleine wateren, soms in laaglandbeken	-	-	-
Blauwe glazenmaker	Allerlei watertypen	+	-	-
Bloedrode heidelibel	Stilstaande en zwak stromende wateren die vaak nutriëntenrijk zijn. Vaak met lisdodde langs de oever.	-	-	-
Bruine korenbout	Laagveen, plassen, kanalen en wettingen (rivieren).	+/-	Kwetsbaar	-
Bruinrode heidelibel	In alle wateren voorkomend, vooral in pas aangelegde wateren.	+	-	-
Gewone oeverlibel	In alle wateren voorkomend.	+	-	-
Glassnijder	In stilstaande of zwak stromende wateren, meestal met zomen van riet, met name in laagveengebieden	+	-	-
Houtpantserjuffer	In alle wateren met bomen langs de oever.	-	-	-
Lantaarntje	In alle wateren.	+	-	-
Paardenbijter	In alle wateren.	+	-	-
Variabele waterjuffer	Algemeen in klei- en laagveengebieden. Vrij algemeen op de zandgronden.	++	-	-
Vuurjuffer	In alle wateren.	+	-	-
Watersnuffel	Met name in voedselarme, stilstaande wateren. Vaak in veengebieden.	-	-	-

De waargenomen libellen zijn in drie groepen in te delen, namelijk

1. Soorten die gebonden zijn aan kleine wateren met oeverbegroeiing.
2. Soorten die gebonden zijn aan zure omstandigheden.
3. Niet specifieke soorten met een brede ecologische amplitude.

Ad 1. De soorten die gebonden zijn aan kleine wateren met oeverbegroeiing (o.a. azuurwaterjuffer, bloedrode heidelibel, glassnijder) komen vrij veel voor en zijn verspreid aan te treffen. Voor de

voortplanting zijn zij vermoedelijk aangewezen op de ontginningsloten en de kleinere wateren langs het spoor en dergelijke.

Ad 2. De soorten die gebonden zijn aan zure omstandigheden (bruine korenbout, variabele waterjuffer, watersnuffel) komen in vrij grote aantallen voor. Variabele waterjuffer wordt daarnaast veel aangetroffen op de zandgronden. Dit geldt eveneens voor de bruine heidelibel die voorkomt in pas aangelegde wateren.

Ad 3. Er zijn daarnaast een aantal soorten aangetroffen die in allerlei watertypen voorkomen en derhalve niet gebiedsspecifiek zijn. Sommige soorten als lantaarntje en paardenbijter zijn in relatief grote aantallen aangetroffen.

Omdat het onderzoek in juni is gestart was de vliegtijd van bruine korenbout reeds grotendeels voorbij. Het zou derhalve kunnen betekenen dat bruine korenbout meer voor komt dan in tabel 1 wordt weergegeven.

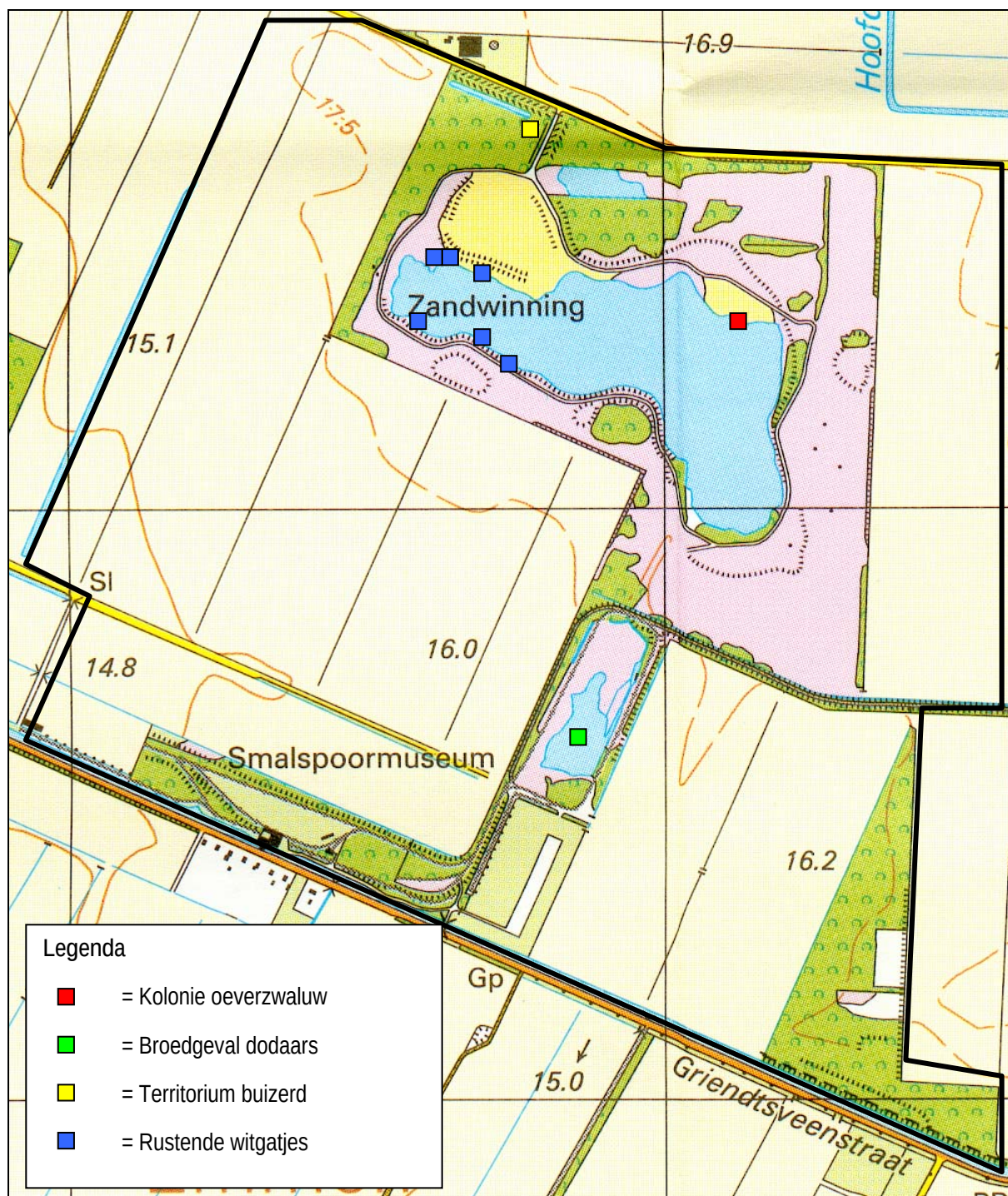
3.8 Zeldzame broedvogels

Gedurende de zoektocht naar zeldzame en kenmerkende broedvogels is een kolonie oeverwaluwen aangetroffen aan de noordzijde van de ontzandingsplas. Deze kolonie telde ca. 30 nesten. Daarnaast was er in de zuidelijke veenplas een broedgeval van dodaars. In totaal zijn twee jongen groot geworden. In het noordelijk bosgebied werden verspreid veren aangetroffen van een buizerd dat er op wijst dat er een buizerd heeft gezeten in het voortplantingsseizoen. Een nest is echter niet aangetroffen. Verscheidene keren zijn witgatjes langs de ontzandingsplas vastgesteld. Er is daarnaast een overvliegende ransuil waargenomen op 28 juni en sporen van havik of sperwer in het bos ten westen van het plangebied (buiten het plangebied). In figuur 5 wordt de kolonie oeverwaluwen, het broedgeval van de dodaars, het territorium van buizerd en de waarnemingen van de rustende witgatjes weergegeven. Alleen de oeverwaluw is kenmerkend voor pioniersituaties en de dodaars is kenmerkend voor gebieden met veel rust.

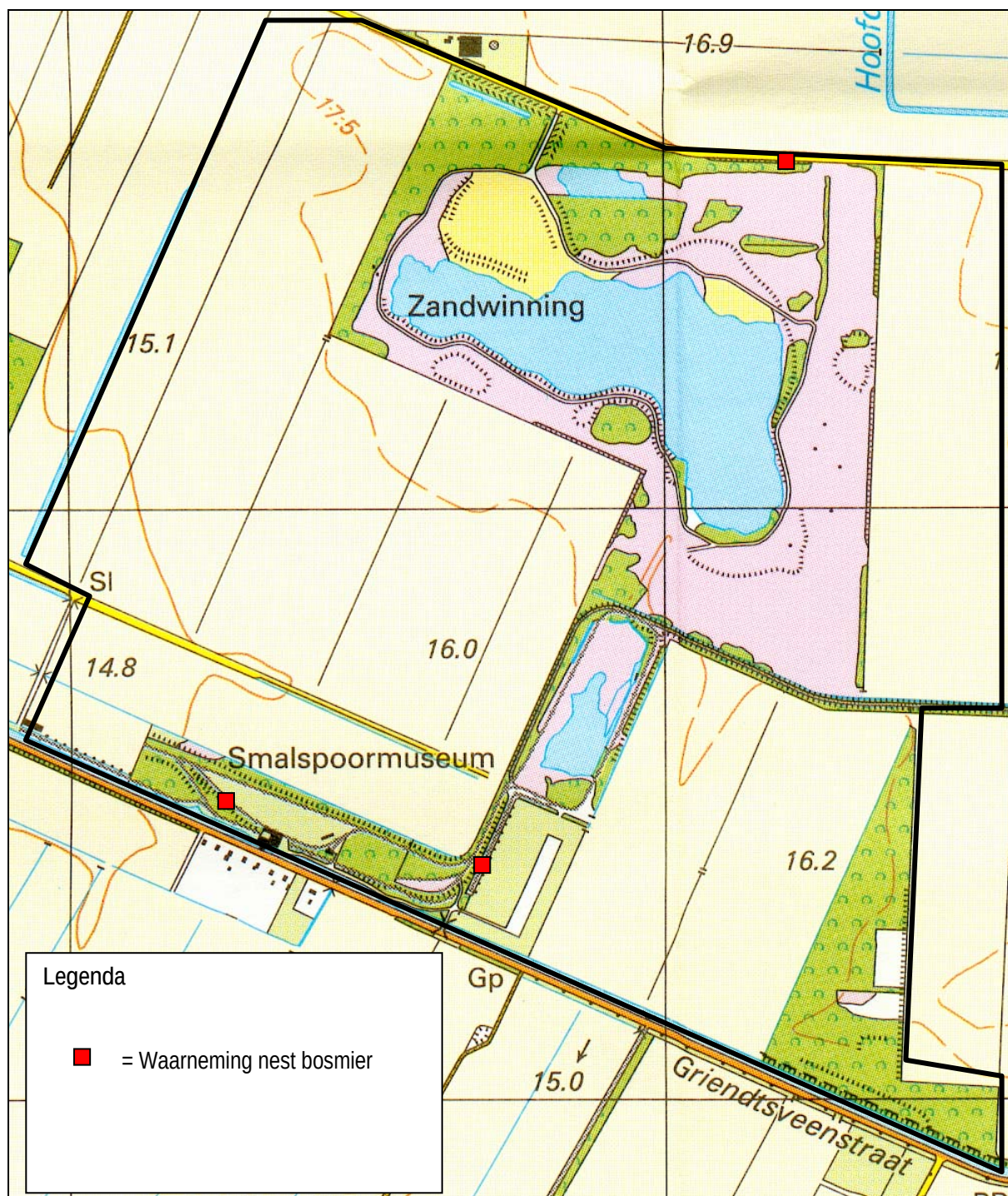
3.9 Overige waarnemingen

Op drie locaties zijn nesten van bosmieren aangetroffen. Nadere determinatie van de bosmier heeft plaatsgevonden door de heer R.J.M. van Kats van Alterra (Wageningen Universiteit) en heeft aangetoond dat het om de rode baardmier gaat (*Formica rufibarbis*), ook wel de rode renmier genoemd. De rode baardmier komt algemeen voor op droge heideterreinen.

In Nederland zijn totaal 12 soorten bosmieren aangetroffen waarvan vier soorten wettelijk zijn beschermd via de Flora- en faunawet. Dit geldt niet voor de rode baardmier. In figuur 6 worden de mierenkolonies weergegeven.

Figuur 5. Waarnemingen van vogels.

Figuur 6. Waarnemingen van nesten van bosmieren.

4 CONCLUSIE

In het plangebied zijn dieren aangetroffen die kenmerkend zijn voor bepaalde biotopen of watertypen. Dit betreft de levendbarende hagedis die voorkomt op de vochtige heide. Dit vormt ook het landbiotoop van de heikikker. Het voortplantingsbiotoop van de heikikker wordt gevormd door de vennen. De vennen vormen voor de bruine korenbout, variabele waterjuffer, watersnuffel tevens het voortplantingsbiotoop. De heide vormt voor het heideblauwtje leefgebied. De rand van de heide die grenst aan bos en daardoor beschaduwd is, vormt de plaats waar bosmieren kolonies hebben.

Naast de soorten van heide en veen zijn er soorten aangetroffen die zijn aan te treffen in pionierbiotopen. Het betreft variabele waterjuffer die voorkomt op zandgronden en bruine heidelibel die voorkomt in pas aangelegde wateren. De ontzandingsplas behoort tot dit biotoop. Op de noordelijke oever is dan ook een kolonie oeverzwaluwen gelegen die kenmerkend zijn voor pioniersituaties.

Niet bijzonder in Nederland zijn de kleine wateren met oeverbegroeiing waar o.a. azuurwaterjuffer, bloedrode heidelibel, glassnijder aan zijn gebonden en die het voortplantingsbiotoop vormen voor de algemeen voorkomende amfibieën.

Op basis van de aangetroffen dieren kan gesteld worden dat de heide soortenrijk is en een goed ontwikkeld ecosysteem betreft. De pionierbiotopen zijn beperkt ontwikkeld. De kleine wateren met oeverbegroeiing zijn alleen lokaal van belang.

bijlage 5: beschermde (ex Flora- en Faunawet 2002) soorten Griendtsveenpark

nederlandse naam wetenschappelijke naam flora- en faunawet habitatrictlijn rode lijst

vaatplanten

Kleine maagdenpalm	Vinca minor	x		
Kleine zonnedauw	Drosera intermedia	x		ge
Koningsvaren	Osmunda regalis	x		

zoogdieren

Dwergvleermuis	Pipistrellus pipistrellus	x	IV	
Egel	Erinaceus europeus	x		
Haas	Lepus europaeus	x		
Konijn	Oryctolagus cuniculus	x		
Mol	Talpa europea	x		
Ree	Capreolus capreolus	x		
Veldmuis	Microtus arvalis	x		
Vos	Vulpes vulpes	x		
Watervleermuis	Myotis daubentonii	x	IV	

vogels

Boerenwaluw	Hirundo rustica	x		
Boompieper	Anthus trivialis	x		
Buizerd	Buteo buteo	x		
Dodaars	Tachybaptus ruficollis	x		kw
Fazant	Phasianus colchicus	x		
Fitis	Phylloscopus trochilus	x		
Geelgors	Emberiza citrinella	x		ge
Gekraagde Roodstaart	Phoenicurus phoenicurus	x		
Grasmus	Sylvia communis	x		
Graspieper	Anthus pratensis	x		
Grote Bonte Specht	Dendrocopos major	x		
Havik	Accipiter gentilis	x		
Heggemus	Prunella modularis	x		
Houtduif	Columba palumbus	x		
Huisemus	Passer domesticus	x		
Kauw	Corvus monedula	x		
Koekoek	Cuculus canorus	x		
Koolmees	Parus major	x		
Kuifeend	Aythya fuligula	x		
Kwartel	Coturnis coturnix	x		
Matkop	Parus montanus	x		
Meerkoet	Fulica atra	x		
Merel	Turdus merula	x		
Oeverwaluw	Riparia riparia	x		kw
Patrijs	Perdix perdix	x		kw
Pimpelmees	Parus caeruleus	x		
Ransuil	Asio flammeus	x		
Rietgors	Emberiza schoeniclus	x		
Roodborst	Erithacus rubecula	x		
Scholekster	Haematopus ostralegus	x		
Sperwer	Accipiter nisus	x		
Spreeuw	Sturnus vulgaris	x		
Sprinkhaanzanger	Locustella naevia	x		
Tijftjaf	Phylloscopus collybita	x		
Tuinfluter	Sylvia borin	x		

Turkse Tortel	Streptopelia decaocto	x			
Vink	Fringilla coelebs	x			
Veldleeuwerik	Alauda gulgula	x			
Vlaamse Gaai	Garrulus glandarius	x			
Wilde Eend	Anas platyrhynchos	x			
Winterkoning	Troglodytes troglodytes	x			
Wintertaling	Anas crecca	x			
Witgatje	Tringa ochropus	x			
Witte Kwikstaart	Motacilla alba alba	x			
Wulp	Numenius arquata	x			
Zanglijster	Turdus philomelos	x			
Zwarte Kraai	Corvus corvus corone	x			
Zwartkop	Sylvia atricapilla	x			
reptielen					
Kleine hagedis	Lacerta vivipara	x			
amfibieën					
Bruine kikker	Rana temporaria	x			
Gewone pad	Bufo bufo	x			
Heikikker	Rana arvalis	x	IV		kw
Meerkikker	Rana ridibunda	x			
dagvlinders					
Heideblauwtje	Plebeius argus argus	x			kw